

Dijitalleşen Dünyada Yaşlılık-Teknoloji İlişkisi Üzerine Bir Araştırma

Muhammet Ali KÖROĞLU*

ÖZ

Teknoloji, insanın nesnelere aracılığıyla kendisine konfor sağladığı bir alan olarak sürekli gelişim halinde olmuştur. İnsanın zekâ ve yaratıcılığının bir sonucu olan teknolojik ürünler, öncelikle daha az emekle daha fazla ihtiyacı karşılama arzusuna yöneliktir. Ancak teknolojik ürün ve sistemler kullanıldıkları toplumlarda sadece üretim ve emek ilişkisini etkilemezler. Aynı zamanda, toplumsal yapı, düzen ve ilişkileri de şekillendirirler. Günümüz toplumları hem teknolojik sistemlerin gelişim hızı hem de toplumlar üzerindeki etkileri bakımından eşsizdir. Ancak teknoloji ve toplum ilişkisinin tezahürleri, toplumsal gruplara ve toplumlara göre değişmektedir. Bu açıdan yaşlılık, en özel toplumsal kategorilerden birisidir. Teknoloji, sağlık, ulaşım, altyapı gibi alanlarda sağladığı imkanlarla insan ömrünün uzamasına katkı sağlamaktadır. Ancak, uzayan insan ömrünün son evresi olan yaşlılık dönemindeki bireylerin teknolojiyle ilişkisi, sorunsala dönüşebilmektedir. Günümüzde yaşlı bireyler, dijital teknolojilerdeki hızlı gelişmeler ile yaşlılığa ve kendi yaşam tecrübelerine bağlı engeller arasında sıkışıp kalmaktadırlar. Bu bağlamda, bu çalışma, yaşlı bireylerden oluşan bir araştırma grubundan hareketle, teknoloji ve yaşlılık ilişkisini analiz etmeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşlılık, Teknoloji, Toplumsal Değişim, Dijital Çağ

JEL Sınıflandırması: J14, O14, Z13

A Research on the Relationship between Old Age and Technology in a Digitalising World

ABSTRACT

Technology has been in a constant state of development as an area where human beings provide comfort to themselves through objects. Technological products, which are the result of human intelligence and creativity, are primarily aimed at meeting more needs with less labor. However, technological products and systems do not only affect production and labor relations in the societies where they are used. They also shape social structure, order and relations. Today's societies are unique in terms of both the speed of development of technological systems and their impact on societies. However, the manifestations of the relationship between technology and society vary across social groups and societies. In this respect, old age is one of the most special social categories. Technology contributes to the prolongation of human life through the opportunities it provides in areas such as health, transportation and infrastructure. However, the relationship of individuals in old age, which is the last stage of the prolonged human life span, with technology can turn into a problematic issue. Today, elderly individuals are caught between the rapid developments in digital technologies and the obstacles related to old age and their own life experiences. In this context, this study aims to analyze the relationship between technology and old age based on a research group of elderly individuals.

Keywords: Old Age, Technology, Social Change, Digital Age

JEL Classification: J14, O14, Z13

Geliş Tarihi / Received: 15.09.2023 Kabul Tarihi / Accepted: 26.02.2024

Bu eser Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, İİBF, Sosyal Hizmet Bölümü, muhammet.koroglu@usak.edu.tr, ORCID:0000-0001-8593-6139

1. GİRİŞ

Toplumlar, kendi varoluşlarını geleceğe taşıyabilmek için sürekli bir yenilenme ve değişim içerisindeyler. Bu değişim, bazen toplumsal yapılarda bazen de toplumsal yapıların işlevlerinde gerçekleşmektedir. Aynı şekilde, bazı yapısal değişimler, sınırlı ve yavaş gerçekleşirken bazen de tüm toplumu etkileyen dönüşümler, hızla gerçekleşmektedir. Bu açıdan günümüz toplumları, insanlık tarihinde hiç olmadığı kadar hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecini deneyimlemektedir. Bu değişim süreci, aile, ekonomi, hukuk, yönetim, din vb. tüm toplumsal yapıları etkilediği gibi demografik yapı ve bu yapının kuşakları arasındaki ilişkileri de etkilemektedir. Günümüzde hız ve değişim, teknoloji kavramıyla temsil edilmektedir. Buna karşılık, sahip olunan alışkanlıklar ve beceri düzeyiyle sakince hayatını sürdürme isteği, yaşlılık kavramını gündeme getirmektedir. İronik bir şekilde teknoloji, zorlayıcıdır. İnsan gelişiminin bir evresi olan yaşlılık dönemine kadar elde edilen tecrübeyle gündelik hayatı sürdürme isteğine karşı nötr değildir. Aslında bu durum, çocuk, genç, yetişkin tüm yaş grupları açısından hatta tüm toplumlar açısından bir uyum problemidir. Bu problem karşısında en dezavantajlı grup ise yaşlılardır.

Yaşlı insanların artan toplumsal değişim hızına karşı tepkileri daha sert olmaktadır. Birçok çalışmada yaşla tutuculuk arasında uyumlu bir ilişki olduğu görülmüştür. Deneyim dünyasına belirli bir zaman diliminde yığılan durumlar, yaşlı birey gözünde daha çok büyümektedir. Toplumsal değişim hızı arttıkça yaşlı bireyler, sahip olduklarıyla yeni ortaya çıkanlar arasındaki farkı daha net algılamaktadırlar (Toffler,1981:42). Fark algısıyla birlikte uyum sağlama zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Ancak uyum sağlama süreci için sadece yeni ortaya çıkan durumları kabullenmeye açık olmak, yeterli değildir. İlgi, yetenek, eğitim gibi birçok değişkenle birlikte bilişsel, psikolojik ve fiziksel işlevselliklerin de yeterli olması gerekmektedir. Yaşlılık süreci ise sadece kronolojik olarak yılların geçmesi ile değil fiziksel, psikolojik, biyolojik süreçlerin de sonucu ortaya çıkan bir süreçtir. Biyolojik ve psikolojik süreçler, bireyde bedensel işlev kayıpları, kronik hastalıklar, yalnızlık, yetersizlik duygusu vb. birçok sonuç üretmektedir. Tüm bunlar, bireyin kendisi dışında hızla akan hayata uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır. Bilim, teknoloji ve sosyal hayattaki hızlı değişimler, yaşlı ya da genç tüm bireyleri, tüketim alışkanlıklarından sosyalleşme biçimlerine kadar etkilerken; toplumlar ve toplumsal grupların geliştirdikleri uyum ve tepki süreçleri değişmektedir.

Günümüz toplumlarının bilim ve teknolojiye hızlı gelişimle birlikte yaşadığı dönüşüm sonucu ortaya çıkan toplum tipini tanımlamak için birçok kavram önerilmektedir. Dijital çağ, ağ toplumu, bilgi toplumu, Post modern toplum, post endüstriyel toplum gibi kavramlar bunlardan bazılarıdır. Önerilen tüm kavramlar, bilgi, teknoloji ve bu alanlardaki gelişim hızının toplumsal hayat üzerindeki dönüştürücü gücüne vurgu yapmaktadır. Günümüz toplumları, bilim ve teknolojiye hızlı gelişmelerle birlikte demografik yapılarında da yaşlılık kategorisi bağlamında bir dönüşüm yaşamaktadırlar.

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayımlanan, yaşlılık ve sağlık konusunda Küresel Strateji ve Eylem Planı Raporunda, 2050 yılında dünyada her 5 kişiden birinin 60 yaş ve üzeri yaşta olacağı belirtilmekte ve bu kişilerin hayatındaki anahtar kavramın sağlık olduğu ifade edilmektedir (World Health Organization, <https://www.who.int/publications/i/item/global-strategy-and-action-plan-on-ageing-and-health> Erişim tarihi:10.08.2023). Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi, yayımladığı Dünya Sosyal Raporunda, dünyanın hızla yaşlanmasından hareketle, alınması gereken önlemlere dikkat çekmektedir. Rapora göre, 2050 yılında dünya ölçeğinde şu an, 761 milyon olan 65 yaş üstü nüfusun iki kat artarak 1,6 milyara ulaşması beklenmektedir. Bu da dünya nüfusunun %16'sından fazla bir orana karşılık gelmektedir (United Nations, <https://www.un.org/development/desa/dspd/world-social-report/2023-2.html> Erişim tarihi: 10.08.2023). Birleşmiş Milletler verilerine göre, Kasım 2022'de 8 milyara ulaşan dünya nüfusunun 2037 de 9 milyar, 2050 de 9,7 milyara ulaşması beklenmektedir (United Nations,

<https://www.un.org/en/global-issues/population> Erişim tarihi: 08.08.2023). Birleşmiş Milletler verilerine göre, dünya nüfusundaki en dikkat çeken konu, nüfusun hızla yaşlanmasıdır. Buna göre, 2050 yılında dünyada her 6 kişiden birinin yaşlı olması beklenmektedir. Aynı şekilde 2019 yılında 143 milyon olan 80 yaş üstü insan sayısının 2050 yılında 426 milyona ulaşması öngörülmektedir. Tarihte ilk kez 2018 yılında 65 yaş üstü insan sayısı, 5 yaş altı çocuk sayısını geçmiştir. (United Nations, <https://www.un.org/en/global-issues/ageing> Erişim tarihi: 11.07.2023). Bu durum, dünya nüfusunun hızla yaşlanması yanında yaşlı nüfusun bile yaşlandığını, buna karşılık doğurganlık hızının düştüğünü göstermektedir.

Günümüzde yaşlılık, sadece, bütün toplumları etkileyen demografik bir dönüşüm değildir. Aynı zamanda, toplumları eğitim, ekonomi, sağlık, sosyal güvenlik gibi birçok alanda zorlamaktadır. Bu çalışmada, günümüz toplumlarını en çok etkileyen iki olgu olan yaşlılık ve teknoloji birbirleriyle ilişkilendirilerek anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bir taraftan teknolojinin yaşlılara etkisi, sağlık, boş zaman değerlendirme, sosyalleşme ve hayata konfor katma bağlamında değerlendirilirken; diğer taraftan yaşlı bireylerin teknoloji karşısındaki duruşları yine yaşlı bireylerin bakış açısından analiz edilmiştir. Bu nedenle, Uşak Huzurevi'nde yaşayan 20 yaşlı bireyle, yarı yapılandırılmış bir mülakat formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Yaşlı bireylerin sahip oldukları ve kullandıkları teknolojiler, teknolojiyle ilgili görüşleri, değişen teknolojinin toplumsal hayata etkisini meslekleri bağlamında nasıl çözümledikleri, anlaşılmaya çalışılmaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Güncel Bilimsel Gelişmeler Bağlamında Yaşlılık

Yaşlılık, insani gelişimin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan ve her birey tarafından farklı deneyimlenen bir süreçtir. Bu deneyim farklılığı nedeniyle, bireylerin kendilerini yaşlı olarak ifade etmeleri konusunda bir görecelik söz konusudur. Yaşlılık, yaşamın son evresi olarak kabul edilse de başlangıcı için kesin tarih koymak, bireysel ve toplumsal farklılıklar nedeniyle imkânsızdır (Kalınkara, 2011:3). Yaşlılık, tek bir faktörün etkilediği bir sonuç olmadığı için bireysel görünüşleri farklılaşmaktadır. Kalıtım, çevre, geçirilen hastalıklar, duygusal yoğunluk, süreci doğrudan etkilemektedir (Arpacı, 2005:16). Özellikle genetik yapının çevreyle olan uyumu, yaşlılık ve yaşam süresini doğrudan etkileyen faktörler arasındadır.

Genetik yapı ve çevre, birey için birbirini tamamlayan ve ayrı düşünülmemeyen faktörlerdir. Çevreye uygun genetik yapı yoksa veya genetik yapı uygun ancak yaşam çevresi genetik yapıya uygun değilse yaşlılık süreci hızlanmakta ve yaşam beklentisi düşmektedir (Akin, 2006:39). Bu durum, günümüzde insan ve çevre tartışmalarının temelini oluşturmaktadır. Normal şartlarda, "Human Genom Project" olarak bilinen, insan genomu projesi çerçevesinde yapılan çalışmalar, yaşlılık ve yaşam beklentisi açısından umut vericidir. Bireyin yaşam koşullarını olumsuz etkileyen hastalıkların genetik düzeyde dizilimlerinin tespit edilip yine insanın denetimli gen dizilimiyle sağlıklı yaşlanması mümkündür. Herhangi bir canlıdaki genin, insan gen kombinasyonu içine uygun bir şekilde yerleştirilmesiyle ortalama bir insanın yaşam süresinin 120 yılı aşması beklenmektedir. Aynı şekilde, ölüm genlerinin yapısının değiştirilmesi veya bertaraf edilmesi, telomer boyunun uzatılmasıyla teorik olarak mümkündür (Demirsoy, 2019: 137-139). Bu konudaki bilimsel ve teknolojik gelişmeler, tüm bireyleri etkilediğinden daha fazla, yaşlı bireyleri etkilemektedir. Bu açıdan, yaşlılık ve teknoloji ilişkisi, yaşlı bireylerin sosyal medya, akıllı telefon vb. kullanıp kullanmamasının çok ötesinde bir konudur. Çünkü ilgili tedavi ve teknolojilerle, yaşam süresinin tahmin edilenden çok daha fazla uzaması beklenmektedir.

Genetik özellikler bağlamında yaşlılığı ortaya çıkaran süreç, doku ve hücrelerin gelişme ve yenilenmesini organize eden sistemlerin işlevsizleşmesidir. Bu açıdan yaşlanma, genetik yapı ve çevrenin etkisiyle hücredeki biyokimyasal tepkimelerden başlayarak, hücre, doku, organ ve

birey üzerindeki işlevlerin azalmasıdır (Demirsoy, 2019: 104). Bu bağlamda da çevresel özellikler hariç tutulursa, genetik düzlemde yaşlılığın geri döndürülmesini teorik olarak mümkün kılan bilimsel çalışmalar bulunmaktadır.

Bunlardan bazılarında, hücre gen diziliminin tekrar kombine edilmesiyle yaşlılık sürecinin geri döndürülmesinin mümkün olduğu iddia edilmektedir. Özellikle nörodejenaratif bozuklukların küresel çapta yaygınlığı ve tedavi edilmesi amacıyla hareket edilen bir çalışmada, bazı zorluklara rağmen, beyin hücrelerindeki yaşlanmanın tersine çevrilmesinin yaşlanmış hücrelerin uyarılmış nöronlara dönüştürülmesi için transkriptomatik yeniden kodlama yoluyla mümkün hale geleceği ifade edilmektedir (Plesa vd., 2023). Burada yaşanması muhtemel zorluk, yaşlılığı geri getirecek genin seçimi konusundadır. Farklı çalışmalarda, bu konudaki zorlukların yapay zekâ ile aşılabileceği vurgulanmaktadır. En azından klinik olarak kanıtlanan bu tür çalışmaların olumlu sonuçları insan hayatına yansıdığına, yaşlılığa bağlı bilişsel gerilemeler, alzheimer, demans hatta nörolojik başka rahatsızlıkların da ortadan kalkması mümkün görünmektedir.

Yaşlanmanın tersine çevrilmesi süreci, sadece beyin hücrelerinin yaşlanmasının tersine çevrilmesi ile sınırlı değildir. Literatürdeki güncel bir çalışmayla, genomu değiştirmeden bir hafta gibi kısa bir sürede yaşlı bir hücreyi gençleştirme ve genç hücreyi yaşlandırmanın mümkün olduğu kanıtlanmıştır. Böylece yaşlılığı tersine çevirmenin sadece genetik yollarla değil aynı zamanda kimyasal yeniden programlama gibi yöntemlerle de mümkün olduğu gösterilmektedir. Araştırmanın kesin sonucu, gençleştirmenin insan için mümkün olduğu ve beyin, böbrek, kas gibi birçok dokuya uygulanabileceğidir (Yang vd., 2023). Bazı çalışmalarda ise epigenetik müdahalelerle yaşlılığın geciktirilmesi ve yaşlılığa bağlı hastalıkların ortadan kaldırılabileceği ifade edilmektedir (Zhu, Li ve Tian, 2022). Böylece, kimyasal yeniden programlama yoluyla gençleştirilen hücrenin kanser, MS gibi tedavisi çok zor olan hastalıklara karşı bağışıklık kazanacağı tahmin edilmektedir. Ancak gençliğe geri döndürülen hücrelerin ne kadar genç kalabileceği ve bedenin işlevsel bütünlüğünün hangi ölçüde sağlanabileceği ile ilgili araştırma ve bulgular henüz bulunmamaktadır.

Genetik alanında yapılan çalışmalardan, yaşlılığın genetik boyutunun yakın bir zamanda kontrol altına alınarak, insanların daha genç ve daha uzun yıllar yaşamasının muhtemel olduğu anlaşılmaktadır. Her ne kadar yaşlılık, kontrol altına alınıp, yaşlılığa bağlı işlevsel kayıplar ve hastalıklar engellense de insan genetiğine uygun sürdürülebilir bir çevreye olan ihtiyaç, sürekli. Bu açıdan, Birleşmiş Milletler Dünya Sosyal Raporu'nda 2021 de doğanların 1950'de doğanlara oranla en az 25 yıl daha fazla yaşaması beklentisinden hareketle, bu demografik dönüşümün çevresel, ekonomik, sosyal güvenlik ve sağlık alanlarında getirdiği değişimlere uygun politikalar üretilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır (United Nations, <https://www.un.org/development/desa/dspd/world-social-report/2023-2.html> Erişim tarihi: 10.08.2023). Ayrıca, uzun yaşam süresinin toplumsal ve psikolojik sonuçlarının neler olacağı, belirsizliğini korumaktadır. Bilimsel ve teknolojik gelişmeler, genetik, biyolojik, fizyolojik olarak yaşlılığın etkilerini kaldırma konusunda umut verici olsa da yaşlanmanın diğer boyutları, kalıcıdır. Yaşlanan bireyin psikolojik yapısında ortaya çıkan ve benlik bütünlüğünü tehdit eden birikimler, sadece yaşam süresinin uzamasıyla üstesinden gelinebilecek bir sorunsal değildir.

2.2. Psikososyal Boyutlarıyla Yaşlılık

Psikoloji bilimi açısından, insan gelişiminin en son evresi olarak ele alınan yaşlılık, baş edilmesi gereken ödevlerle tanımlanmaktadır. Bu aşamada, insanın üstesinden gelmesi gereken çelişki, umutsuzluk ve bıkkınlığa karşı içsel bütünlük arasındaki dengenin sağlanmaya çalışılmasıdır. Bu denge de ancak bilgeliği yoluyla kazanılabilir. Sabır, incelik, sevgi, duyma, dokunma, hatırlama gibi duygular ve yüzleşme, bağışlayıcı olma gibi yaklaşımlar, bilgeliğin kazanılması için hayattır (Erikson, 2014: 167). Ancak ekonomik yetersizlikler, statü kayıpları, bilişsel ve duygusal gerileme ve kayıplar, yakınların ölümü ve yoğun stres, yaşlıda nevrotik belirtilerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir (Sevil, 2005:86,87). Aynı zamanda, ölüm

korkusu, uyku bozuklukları, para ve maddi olan şeylere bağlılık, nostaljik bağlılıklar, yaşam enerjisinde azalma ve huy değişikliği gibi yeni değişimler de ortaya çıkabilmektedir (Saygılı, 2017:34-37). Yalnızlık ve izolasyon duygusu, yaşlı bireyin hissettiği muhtemel duygulardan biridir. Yalnızlık hissi, ailevi ve toplumsal nedenlerle, bireyin iradesi dışında gerçekleşen bir soyutlanma durumunu ifade eder. Bu anlamda, kendi tercihiyle tek başına yaşayan bir birey yalnız sayılmazken, kalabalıklar içerisinde yaşayan başka bir birey, yalnız olabilir. Yaşlı bireyin yaşadığı yalnızlık, psikososyal yönü olan bir duygu durumunu ifade etmektedir (Ceylan,2015:66). Uzun süreli yalnızlık ve yalıtılmışlık hissi ise diğer psikolojik nevrozları tetikleyen ve şiddetini arttıran bir işlev görmektedir.

Psikolojik olarak yaşlılık, bir gelişim süreci olduğu kadar bir uyum sürecidir. Bedensel ve işlevsel kayıplar, sosyal ilişkilerde ortaya çıkan yeni durumlar, aile döngüsündeki değişimler, bireyi uyum sağlamaya zorlamaktadır. Bu süreçte, her bireyin tepkisi, aynı olmamaktadır (Er, 2009:138). Özellikle, iş hayatının sona ermesiyle ortaya çıkan boş zaman ve sosyal ilişkilerin değişmesi, bireyi, farklı tepkilere yöneltmektedir. Sürece uyum sağlamakta zorlanan bazıları, gerçekleştiremediği şeyler için suçlayıcı bir tutum içine girerken; bazıları da yaşadıkları hayal kırıklıkları nedeniyle öfkelerini kendilerine yönelterek, değersizlik duygusuyla kendilerini izole etmektedir (Onur,1995:132,133). Yaşlı bireyde görülebilen bu tür gerilemeler ve uyumsuzluğa bağlı olarak, yaşam gücü ve isteğinde azalma ve korkular ortaya çıkabilmektedir (Barut, 2008: 53). Ancak süreç, böyle olmak zorunda değildir. Yaşlı birey, benlik bütünlüğünü korurken, yeni yaşam deneyimlerine uyum sağlayabilir. O zamana kadar yaşadıklarını olduğu gibi kabullenerek daha çok umut ve sevgi dolu bir şekilde yaşamına devam edebilir (Durak, 2019:208). Bunun gerçekleşebilmesi için ise yaşlı bireyin olgunluğu kadar sosyoekonomik şartların da destekleyici olması gerekmektedir. Bu da yaşlılığın toplumsal boyutuyla bir durumdur. Nitekim yaşlılık süreci, toplumsal bir bağlamda gerçekleşmektedir. Yaşlı açısından psikolojik uyum ve destek kadar, sosyal uyum ve destek de sürecin kabulü açısından önemlidir.

Yaşlılığın toplumsal boyutu değerlendirildiğinde ise, iki perspektif önem kazanmaktadır: Toplumsal yaşlanma ve toplumun yaşlıya yaklaşımı. Toplumsal yaşlanma, yaşlı bireylerin toplam nüfus içerisindeki durumunu ifade eder. Toplumların yaşlanması, sağlık, eğitim, sosyal güvenlik, çalışma hayatı gibi alanları doğrudan etkilediği için önemlidir. Bir toplumda doğurganlığın azalması ve ortalama ömür süresinin artması ile nüfusun yaşlanması şeklinde ortaya çıkan durum, ekonomik büyüme, iş gücü üretkenliği, tasarruflar, vergi yükü ve yaşam standartları gibi ekonomik faktörleri doğrudan etkilemektedir (Özmete, 2010: 26). Özellikle üretim ve hizmet sektöründe, iş gücü piyasasının ihtiyaç duyduğu emek talebinin karşılanmasında sıkıntılar ortaya çıkmaktadır. Yaşlanmaya bağlı olarak azalan iş gücü arzı, üretim faktörlerinden emeği stratejik bir hale getirmektedir. Bunun sonucu olarak, daha fazla sayıda yaşlı, iş gücüne katılmakta ve daha uzun süreler, emek piyasasında kalmaktadır (Günaydın, 2019: 4). Makroekonomiyi etkileyen diğer sorunlar, genel tasarruf miktarlarının düşmesi ve sosyal güvenlik sistemlerinin genel tablodan olumsuz etkilenmesi olarak sıralanabilir. Ekonomideki bu sonuçlar, doğrudan genç kuşakları etkilemektedir (Özmete, 2010: 25, 26) Toplumsal yaşlanmanın, kurumsal yapılar üzerindeki etkileri kadar, yaşlılık olgusu da yapısal olarak dönüşüme uğramaktadır. Yaşlılık, gittikçe heterojenleşmekte, çoğullaşmakta, bireyselleşmekte, kadınsallaşmakta ve daha ileri bir yaşam dönemine doğru evrilmektedir (Tufan, 2003: 37, 45). Günümüzde yaşlılık olgusunun küresel ölçekteki bu önemi, Birleşmiş Milletler ve Dünya Sağlık Örgütü'nün pek çok raporunda ifade edilmektedir. Toplumsal yaşlanma durumu açısından ise toplumlar, dört kategoride değerlendirilmektedir. Buna göre:

Genç Toplum: 65 yaş üzeri nüfus oranı % 4'den az olan toplumdur.

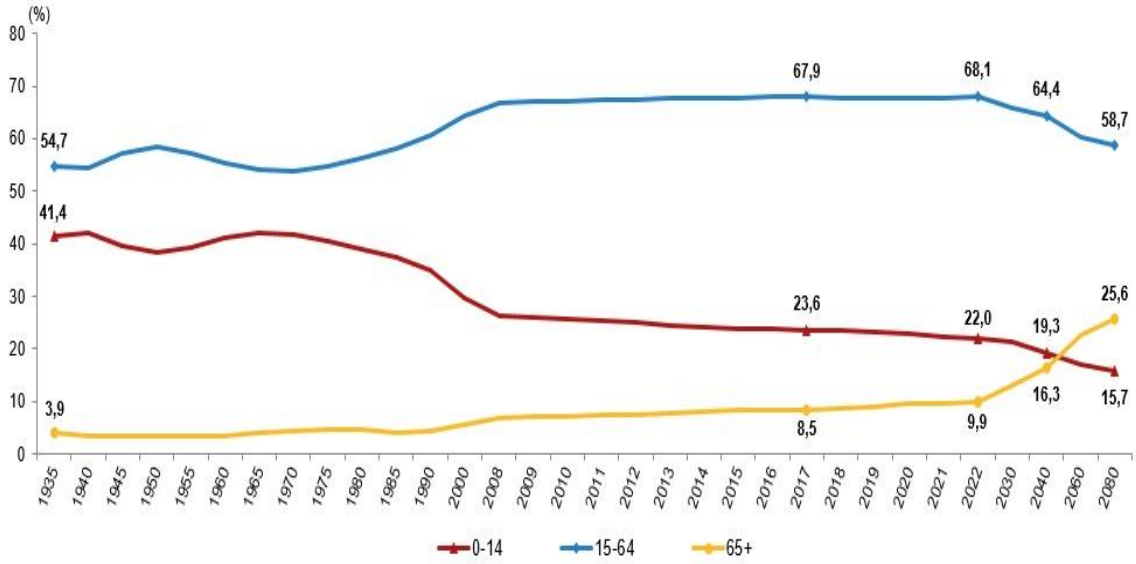
Olgun Toplum: 65 yaş üzeri nüfus oranı % 4-7 olan toplumdur.

Yaşlı Toplum: 65 yaş üzeri nüfus oranı % 7-10 olan toplumdur.

Çok Yaşlı Toplum: 65 yaş üzeri nüfus oranı % 10'un üzerinde olan toplumdur (Arpacı, 2005: 23).

Bu kategorizasyona göre Türkiye, yaşlı toplum kategorisinde yer almakta ve hızla, çok yaşlı topluma toplum kategorizasyonuna doğru evrilmektedir. Genel nüfus sayımları, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi ve 2018 Nüfus Projeksiyonlarına göre aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır.

Tablo 1: Yaş Grubuna Göre Nüfus Oranı, 1935-2080

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımları, 1935-2000

TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2008-2022

TÜİK, 2018 Nüfus Projeksiyonları, 2030-2080

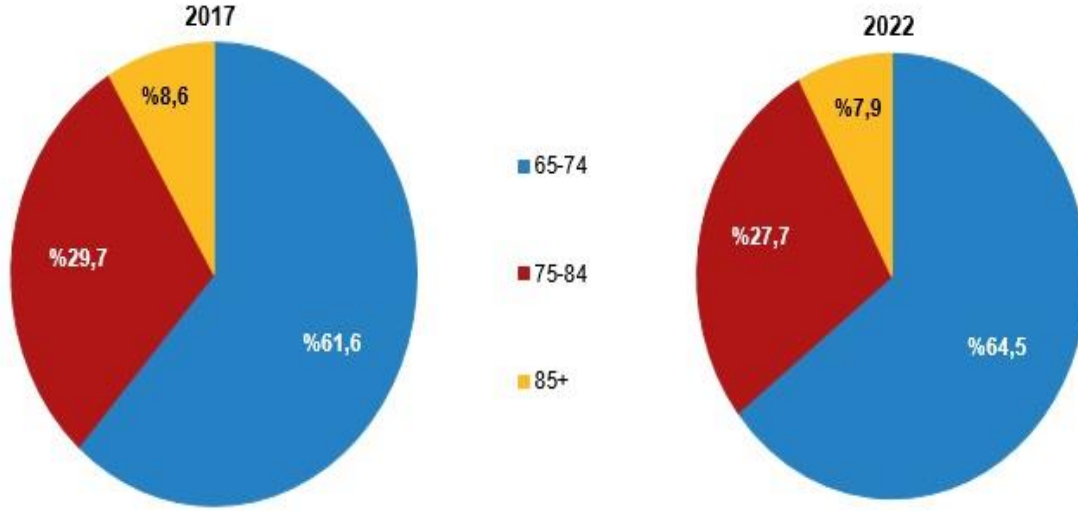
Tabloya göre Türkiye’de, 65 yaş üstü bireylerin oranı 2000’li yıllara kadar yatay çizgide devam ederken, bu yıllardan sonra hızla yükselmekte olduğu görülmektedir. Buna karşılık, 0-14 ve 15-65 yaş yaş gruplarında ise oransal düşüş görülmektedir. Dolayısıyla yaşlı nüfus oranı artarken doğurganlık oranının düşmesi nedeniyle, diğer yaş gruplarında azalma görülmektedir.

TÜİK verilerine göre Türkiye’de, 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus, 2017 yılında 6 milyon 895 bin 385 kişi iken son beş yılda %22,6 artarak 2022 yılında 8 milyon 451 bin 669 kişiye ulaşmıştır. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2017 yılında %8,5 iken, 2022 yılında %9,9’a yükselmiştir. Yaşlı nüfusun 2022 yılında %44,4’ünü erkek nüfus, %55,6’sını kadın nüfus oluşturmaktadır. Nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfus oranının 2030 yılında % 12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmektedir (TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerleYa%C5%9F1%C4%B1lar-2022-49667&dil=1> Erişim Tarihi:18.08.2023).

Yaşlı nüfus oranındaki değişim kadar, yaşlı nüfusun kendi içindeki yaş dağılımı da önemlidir. Çünkü yaşlılık dönemi de ileri yaşlılık, ihtiyarlık, yaşlılığın yaşlanması gibi çeşitli kavram ve kategorilerle tartışılmaktadır.

Türkiye'deki yaşlı nüfus, yaş gruplarına göre değerlendirildiğinde, 2017 yılında yaşlı nüfusun %61,6'sının 65-74 yaş grubunda, %29,7'sinin 75-84 yaş grubunda ve %8,6'sının ise 85 ve daha yukarı yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. 2022 yılına gelindiğinde ise yaşlı nüfusun %64,5'inin 65-74 yaş grubunda, %27,7'sinin 75-84 yaş grubunda ve %7,9'unun 85 ve daha yukarı yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. Yaşlı nüfusun %0,1'ini oluşturan 100 yaş ve üzerindeki yaşlı kişi sayısı, 2022 yılında 5 bin 344 olarak dikkat çekmektedir. Türkiye, ülkelerin yaşlı nüfus oranına göre yapılan sıralamada ise 184 ülke içinde 66. sırada yer almaktadır (TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9Flu%C4%B1lar-2022-49667&dil=1> Erişim tarihi:17.08.2023).

Verilere göre, yaşlı nüfus oranı içinde 65-74 yaş grubunda artış görülürken; 85 üstü yaş grubunda %0,7 oranında bir azalma görülmektedir. Aynı şekilde, 75-84 yaş grubunda da %2 oranında bir azalma söz konusudur. Normal koşullarda, tüm dünyada bu yaş gruplarında da yaşlı nüfus artış oranına paralel bir artış beklenirken, buradaki oransal düşüşün Covid 19 pandemisi nedeniyle olması muhtemeldir. TÜİK 2020-2021 ölüm istatistiklerine göre, Covid 19 ölümleri en çok 75 ve üzeri yaş gruplarında gerçekleşmiştir (TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C3%96%C3%BCm-ve-%C3%96%C3%BCm-Nedeni-%C4%B0statistikleri-2021-45715&dil=1> Erişim tarihi: 18.08.2023). Bu durum, Şekil 1'de açıkça görülmektedir.

Şekil 1: Yaş Grubuna Göre Yaşlı Nüfus Oranı, 2017-2022

Kaynak: (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2008-2022)

(Grafikteki rakamlar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.)

Olağan koşullarda, grafikte görülen tüm yaş gruplarında sürekli nüfus artışı beklenmektedir. Ancak savaş, göç, pandemi gibi birçok sosyal, siyasal, ekonomik, sağlık ve çevreyle ilgili koşullar, yaşlı nüfus oranını ve bu oran içindeki yapıyı etkileyebilmektedir.

Yaşlılığın toplumsal boyutu ile ilgili diğer perspektif ise toplumun yaşlıya yaklaşımıdır. Bireyler, yaşadıkları toplumdaki norm ve değerlerle sosyalleşirler. Yaşlı birey, kendisini, rol ve işlev olarak, toplumun yaklaşımına göre yeniden konumlandırır. Bu nedenle yaşlılık, öncelikle toplumsal olarak gerçekleşir (Akçay,2011:80). Yaşlılığa, toplumun ürettiği kültür ve değer sistemi çerçevesinde anlam yüklenir. Yaşlı bireyin rol ve işlevleri, toplum tarafından tanımlanarak, statüsü

belirlenir. Yaşlı bireyin toplumda sahip olduğu değer ve statü, onun bu dönemdeki uyum ve refahını doğrudan etkiler.

Yaşlı bireye verilen değer ve yaşının statüsü açısından toplumlar ve kültürler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Primitif toplumlarda, yiyecek sıkıntısı ve yaşam koşullarının zorluğu nedeniyle yaşlı bireylerin toplumdan dışlandığı bilinmektedir (Akın, 2006: 34, 35). İnsanlığın tarımı keşfederek yerleşik hayata geçmesiyle birlikte, yaşlı bireyin toplumsal statüsünün yükseldiği görülür. Tarımsal üretim ve gıda çeşitliliğinin artmasıyla birlikte yaşam süresi uzar. Böylece yaşlılık, toplumsal bir kategori olarak kendini gösterir. Geleneksel tarım toplumlarının çoğunda yaşlılık, bilgi ve tecrübenin sembolü olarak değerlendirildiği için güçlü bir sosyal statüyü temsil eder (Ceylan, 2015: 26). Aile ve mülkiyet ilişkileri, yaşının toplumsal konumunu pekiştirir. Yaşlı birey, aile içinde hem mülkiyet sahibi hem de bilgi ve tecrübesiyle lider konumdadır. Yaşla birlikte gelen bilişsel, fizyolojik ve duyuşsal kayıplar hatta bağımlılık durumu, yaşlı bireyin saygınlığına gölge düşürmez. Yaşam döngüsünün her döneminde, yaşlıya uygun roller bulunur. Bu nedenle yaşlılık, sosyal bir sorun olmaz. Sorun olabilecek bütün boyutları, aile kurumu içinde çözüme kavuşturulur.

Geleneksel tarım toplumlarının çözülerek sanayi toplumlarına dönüşmesiyle birlikte yaşlılığın toplumsal konumu gerilemeye başlar. Aile yapısının geniş aileden çekirdek aileye dönüşmesiyle birlikte yaşlı birey, aile içindeki samimiyet ve güvenliğini kaybederek yalnızlaşır. Yaşlı için başta bakım ihtiyacı olmak üzere, ekonomik ve sosyal etkileşim dünyasıyla ilgili birçok sorun ortaya çıkmaya başlar. Yaşlı birey için hayatının sonuna kadar üstlenebileceği rol ve sorumlulukların bulunduğu yaşam dünyası, kaybolur. Diğer taraftan, sağlık alanındaki gelişmelerle birlikte ortalama yaşam süresinin uzaması, yaşlı nüfus grubunun artmasına neden olur (Kutsal, https://e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/tebakademi/geriatri_2009/5.pdf Erişim tarihi: 15.08.2023). Bu nedenle, toplumların yaşlılığa karşı yaklaşımları, modern sanayi uygarlığıyla birlikte sorun olarak görülmeye başlanır. Yaşlılar, tıpkı diğer azınlık grupları gibi yeni fark edilen bir azınlık olarak görülür (Zastrow, 2010: 639).

2.3. Toplumsal Dönüşüm Süreçlerinde Yaşlılık

Sosyolojik literatürde, toplum tipleri ile ilgili birçok tartışma ve analiz bulunmaktadır. Bu tartışmalarda genel olarak, Sanayi Devrimi öncesi toplumlar, geleneksel toplum olarak nitelendirilir. Aynı şekilde Sanayi Devrimi sonrası ortaya çıkan toplumlar, sanayi ya da modern toplumlar olarak nitelendirilir. Bu sınıflandırma, özellikle 1970'li yıllara kadar geçerlidir. Bu yıllardan sonra ortaya çıkan toplumsal durum ve bunun nitelendirilmesi tartışmalıdır. Yaşlılık açısından değerlendirildiğinde, modern sanayi toplumlarının, yaşlılığı, toplumsal ve ekonomik ilişkiler sistemi içinde konumlandıramadıkları için değersizleştirdikleri görülür.

Sanayileşmeyle birlikte gelen süreçte kapitalist üretim ve ekonominin temelinde fabrika yer alır. Fabrika merkezli, çekirdek aile, okul ve dev şirket üçlüsüyle bağlantılı klasik denetleme sistemine sahip bir yaşam ortaya çıkar. Bu denklemde, doğal olarak yaşlılar, geniş aile ve üretimden koparlar (Toffler, 2018: 38, 39, 41). Çünkü fabrika merkezli toplum tasarımında toplumsal değerler, üretim, emek ve sermaye birikimi gibi kavramlar etrafında şekillenir. Buna dayalı olarak yaşlı bireyden beklenen, sağlıklı ve aktif olarak yaşamını sürdürmesi, mütevazı yaşaması ve çalışarak biriktirmesidir. Ancak ağır çalışma koşulları içinde verimlilik ve üretkenliğini kaybeden yaşlılar ise rol ve statülerini kaybederek emeklilik dönemine geçerler (İpek, 2019: 192). Emeklilik dönemi ise işsizlik ve can sıkıntısıyla tanımlanarak değersizleştirilir. Fabrika merkezli üretim sistemi, çalışacak genç ve sağlıklı bireylere ihtiyaç duyar. Üretim süreci dışında kalan yaşlılar ise ekonomik bir değer ifade etmez. Bu nedenle 19. yüzyılda yaşlılık ve ölüm, toplumsal hayatın tamamen dışına sürülür. Tarihte ilk kez insan yaşamı, kronolojik olarak bölümlere ayrılır (Çabuklu, 2004: 69-71). Böylece günümüzde de geçerliliğini koruyan kronolojik olarak yaşlı tanımına ulaşılarak yaşlılık, sosyal bir kategoriye dönüşür.

Günümüzde birçok ülkede yaşlılığın başlangıcı olarak 65 yaş esas alınmakta ve bu yaşta zorunlu emeklilik gerçekleştirilmektedir. Yine, Dünya Sağlık Örgütü'nün yaptığı bir sınıflamaya göre, 45-59 yaş arası orta yaş, 60-74 yaş arası yaşlılık, 75-89 yaş arası ileri yaşlılık, 90 yaş üstü ise ihtiyarlık olarak kategorileştirilmektedir (Arpacı,2005:16,17). Standartlar koyma, kategorileştirme, verimlilik, merkezileştirme, sayısallaştırma ve üstten denetim gibi ilkeler, modern sanayi uygarlığının, üretim prensiplerinin sosyal hayata yansımaları olarak yaşlılığı belirler (Toffler, 2018: 61-81). Toplam nüfus içerisinde artan oranı nedeniyle sosyal sorun olarak görülen yaşlılık kategorisi, huzurevi gibi standart iktidar araçlarıyla disiplin altına alınır (Çabuklu, 2004: 70). Nitekim modern toplumların insanla ilgili sorunlara yaklaşımı, disiplin, kontrol, kategorileştirme gibi kavramlar çerçevesindedir. Tıbbi standartlardan başlayarak, hasta insan, sağlıklı insan, model insan, hatta yaşlı insan tanımlamasından hareketle, bireyin içinde yaşadığı toplumsal dünya şekillendirilir. İnsan bedeni siyasallaşarak, iktidar uygulama alanına dönüşür (Foucault, 2014: 58, 59). Bu bağlamda, bedenin denetimi, insanı ekonomik süreçlere dâhil etme açısından önemlidir. Okul, aile, huzurevi gibi iktidar kurumlarının gelişmesi ise üretim ilişkilerinin sürekliliğini sağlayan bir faktör olarak işlev görür (Sezgin, 2011: 48). Yaşlılık sorununa yönelik üretilen ilk kurumsal bakım evlerinin bu disiplinler ilginin bir sonucu olduğunu söylemek mümkündür. Katı koşullara sahip ilk devlet huzurevlerinin özellikle çaresiz ve kimsesizlerce kullanımının hedeflenmesi, bu durumun bir göstergesidir (Çabuklu, 2004: 70). Burada asıl hedef, yaşlı bireyin çalışmasını sağlayarak huzur evini kullanmasını engellemek, eğer çalışamayacak ölçüde yaşlı ve sağlıklı ise devlet ve topluma en az zararla yaşamını tamamlamasını sağlamaktır.

Fabrika merkezli üretim sistemine dayalı modern toplumlar, yaşlılık olgusunu, insanlık tecrübesinde bulunmayan şartlarda yeniden keşfettikleri için, yaşlı bireylerin hayatın farklı alanlarında konumlandırılması konusunda belirsizlikler yaşarlar. Bu açıdan, insan olarak geçmişine sahip çıkma zorunluluğuyla, piyasanın emek ve değer ilişkisi gerçekliği bağlamında yaşanan çelişki, yaşlı bireyi ötekileştirir. Ancak Batı'da II. Dünya Savaşı sonrası yıllarla gelen refah devleti uygulamaları bağlamında, emeğin yeniden üretimini sağlayacak sosyal yardım ve sosyal güvenlik önlemleri, yaşlılar için daha olumlu şartlar sağlar (Korkmaz, 2014: 193). Bu şartlar ise 1970'li yılların ortasından itibaren ekonomik anlamda, küreselleşme ve neoliberalizm bağlamında yeniden şekillenir.

2.4. Dijital Dönemde Yaşlılık

Yaşlılık olgusunun, Sosyoloji ve İktisat literatüründe tartışmalı bir dönem olarak kabul edilen refah devleti döneminden sonra şekillendiği yeni toplumun temel karakteristiğini teknoloji oluşturmaktadır. Bu dönemde, siyasal olarak tek kutuplu, ekonomik ve kültürel olarak, neoliberal ve küresel, teknolojik olarak bilgisayar, internet ve yapay zekânın insan ilişkilerini etkilediği bir toplumsal dünya ortaya çıkar. Teknoloji- toplum ilişkisinde, teknolojinin toplum üzerinde mutlak belirleyici ve şekillendirici olduğunu iddia etmek zordur. Ancak teknoloji de diğer kurum ve yapılar gibi bir toplumsal bağlamda gelişir. Toplumsal ilişki ve ihtiyaçların yarattığı bir sonuç olarak diğer faktörlerle birlikte toplumsal hayatı ve değişim sürecini etkiler.

İnsana özgü pratik aklın bir ürünü olarak ortaya çıkan teknolojiyi birbiriyle ilişkili dört ana tipte değerlendirmek mümkündür. Bunlar, şeylerin üretimine imkân veren üretim teknolojileri, sembol ve işaretleri kullanmaya yarayan işaret sistemi teknolojileri, özneyi nesneleştiren iktidar teknolojileri ve kendini biçimlendirme teknolojileri olarak sıralanabilir (Foucault, 2021: 28, 29). Son dönemde, teknolojinin bütün bu tiplerinde, insanlık tarihinin en kapsamlı ve hızlı gelişmeleri yaşanmıştır. Bu nedenle, teknolojinin merkezi önemde olduğu, 20. yüzyılın sonlarına doğru hızlanan ve insanlığı, modernliğin ötesine taşıyan bir dönem ve toplum tipinin ortaya çıktığı savı, birçok sosyal bilimci tarafından ifade edilmektedir (Giddens, 1998: 12).

Konuya ilk dikkat çeken isimlerden biri olan Lyotard, yaşanan değişimi, bilginin konumu bağlamında değerlendirerek Post modern durum olarak tanımlamaktadır. Bilgi, teknolojik

dönüşümlerden etkilenecek yeni kanallar bağlamında işlevsel olabilmektedir. Bunun için bilgi, bilgisayar diline tercüme edilebilirliği ve olgusal sonuçlarının imkânı açısından değer ifade eder. Bilginin üreticileriyle tüketicileri arasındaki ilişki, herhangi bir ürünün üretici ve tüketicilerinin ürünle ilişkileri gibidir. Bilgi satılmak üzere üretilir, yeni bir üretimle değerlendirilerek tüketilir (Lyotard, 2000: 19, 20). Bu durumda bilgi, başlı başına bir amaç olmaktan çıkarak ticarileşmektedir. Bilginin doğasındaki bu değişim, doğal olarak sosyoekonomik ve kültürel alanda birçok dönüşümler yaratacaktır. Bilgisayarlaşmış bilginin, üretimin ana gücüne dönüşmesi ile iş gücü ve istihdam doğrudan etkilenecektir (Baran, 2012: 61). Ayrıca bu süreçte enformasyon malı formundaki bilgi, üretici güçlerden ayrılamaz bir biçimde tüm dünyada güç için rekabetin esas parçasıdır. Bu nedenle artık ulus devletlerin mücadele alanı, enformasyonun denetimidir (Lyotard, 2000: 21). Hızla değişen teknoloji ve bilginin doğası karşısında toplumların bu duruma uyum sağlaması zordur. Yaşlılar açısından ise sahip olunan ne varsa onu muhafaza etme alışkanlığı nedeniyle çok daha zordur.

Toplumların yaşanan bu değişim süreci karşısındaki durumlarını, şok hali olarak niteleyen Toffler, fabrika bacası toplumunun psikoloji bilimiyle hareket edildiği için, uyum ve bütünleşme konusunda yeterli kuramsal yaklaşımlar geliştiremediğini ifade etmektedir (Toffler, 1981: 286, 287). Ona göre, insanlığın yaşadığı en büyük değişim dalgası olan üçüncü dalga, 1950'li yıllarda başlayarak, 1980'li yıllardan sonra hızını artırarak devam etmektedir. Değişimin temel dinamiğini, bilgi ve teknoloji oluşturmaktadır. Bu değişim dalgası, üretim şekliyle emeğin yapısına, aileden ekonomi ve eğitime kadar tüm toplumsal yapıları etkilemektedir (Toffler, 2018). İleri teknoloji toplumları olarak nitelenen üçüncü dalga toplumlarında teknoloji, kendi kendini beslediği için hızla gelişir. Teknolojik yenilikler, birbirlerini güçlendiren bir çember biçiminde üç evreden oluşur. İlk olarak yaratıcı düşünce ortaya çıkar, sonra bu düşünce uygulanır. Üçüncü evrede ise uygulama, topluma yayılır. Topluma yayılmayla birlikte, yeni düşünceler ve yeni olanaklar ortaya çıkar ve halka tamamlanır (Toffler, 1981: 31).

Üçüncü dalga toplumlarının diğer bir dinamiği olan bilgi, süper sembolik bir sermayeye dönüşerek en büyük servet ve güç haline gelir. Bilgi aynı anda pek çok kullanıcı tarafından kullanılabilir ve daha çok bilgi üretilebilmektedir. Bilgi, yeni örüntülerle farklı şekillerde bağlantılandırılarak yeni sonuçlar, hipotezler ve imajlar ortaya koymaya imkân vermektedir. Daha da önemlisi veriler, daha hızlı ve daha fazla yolla birbiriyle ilişkilendirilip bir bağlam içinde enformasyona dönüşebilmektedir (Toffler, 1992). İleri teknoloji toplumları, hız, geçicilik, modüler insan tipolojisi, bürokratik ve hiyerarşik yapıların çözülüşü, gücün bilgiyle özdeşleşmesi ve bilgisayarlaşmış üretim teknolojileri gibi özelliklerle tanımlanmaktadır. Değişim hızı, seçenek bolluğu, karar verme güçlüğü ve enformasyon yoğunluğu, genç- yaşlı birçok insanı uyumsuzluğa itmektedir (Toffler, 1981). Kuşkusuz bu süreçten olumsuz olarak en çok etkilenenler yaşlılardır.

Benzer şekilde yaşanan dönüşümü analiz eden Bell, yeni toplumu sanayi sonrası toplum olarak tanımlar. Sanayi öncesi toplumlarda hayat, doğaya karşı bir oyundur. İnsan, doğanın ritmine ayak uydurur. Malların üretimine dayalı sanayi toplumunda ise üretilmiş doğaya karşı bir oyun oynanır. Doğal düzen yerine mekanik düzen geçer. Sanayi ötesi toplum ise kişiler arasında bir oyundur ve hizmetlere odaklanır (Bell, 2001: 194) Sanayi ötesi toplum, enformasyon teknolojisi alanındaki bilimsel ve teknik uzmanlarla birlikte, insani hizmet profesyonelleri olan sağlık, eğitim, sosyal hizmet gibi alanlarda çalışanların organizasyon ve iş birliğiyle gelişir (Kumar, 2013: 39, 40). Sanayi ötesi toplum, bilimsel bilgi, yüksek eğitim ve toplumsal organizasyon tarzlarının egemen olduğu, kararların katılım ve müzakereyle alındığı bir toplumdur. Bu toplumda, çalışma hayatındaki insanlar, daha çok doğanın dışında, daha az makine ve şeylerle yaşamaktadır. Buna karşılık daha çok birbirleriyle yaşamakta ve karşılaşmaktadır (Bell, 2001: 197). Bu karşılaşmalar ve birlikte yaşama durumu, iş birliği ve organizasyonel yapıları zorunlu kılmaktadır.

Çağdaş dünyanın değişimini analiz eden ve ortaya çıkan toplumu anlamaya çalışan başka yaklaşımlar da söz konusudur. Temelde bu yaklaşımlar arasında büyük benzerlikler bulunur (Bozkurt, 2015: 15). Tamamında, sanayi toplumu düzeninin bittiğine yönelik güçlü bir vurgu vardır. Değişen doğasıyla bilgi, yeni toplumların temel güç merkezidir. Yine bilginin üretilmesi, işlenmesi, saklanması, bilgiye ulaşma, bilişim teknolojileri gibi kavramlar vurgulanmaktadır. Ancak 2000’li yıllarla birlikte yükselen yeni dönemi tanımlamak için dijital toplum, enformasyon ekonomisi gibi tamamen dijital teknolojilere atıf yapılan kavramlar öne çıkmaya başlar (Bozkurt, 2015: 15). Çünkü 2000li yıllarla birlikte alt yapı ile ilgili yatırımlar, büyük oranda tamamlandığı için, internet kullanımı yaygınlaşır. Akıllı telefon, tablet ve bilgisayar gibi bilgi işlem araçları, nispeten ucuzlayarak geniş kitlelerce kullanılmaya başlar. Aynı şekilde, sosyal medya platformları bütün dünyada yoğun bir ilgiyle karşılaşır. Dijital gelişim süreci, son olarak yapay zekâ ile yeni bir evreye ulaşır. Son otuz yıl içinde gerçekleşen bu değişimler, hayatın tüm alanlarında, tüm toplumsal katmanlar üzerinde etkili hale gelir.

Günümüz toplumlarının yaşadığı hızlı dönüşümler, bazı sosyal bilim analizlerinde ağ toplumu kavramıyla ifade edilmektedir. Ağ toplumu, toplumsal yapısı mikroelektronığe dayalı, dijital olarak işlenen enformasyon ve iletişim teknolojilerinin harekete geçirdiği ağlar etrafında örgütlenen küresel bir toplumdur. Her yerde insanlar, ağlara dâhil olmasalar da toplumsal yapıyı oluşturan küresel ağlardaki süreçlerden etkilenirler (Castells, 2016: 59). Ağlar, küresel boyutta bilgi, finans, görüntü vs. akışı sağlarlar da bulmacanın başka soruları ortaya çıkar. Bireyler, bilginin aşırılığı, çok anlamlılık, kutuplaşma ve çoğulculuk gibi sorunlarla yüzleşmek zorunda kalır (Neuman, 2018: 22, 23). Ağ toplumunda ortaya çıkan bu tür sorunlar, yapısal eşitsizlik ve farklılıklara hatta bölünmelere yol açar.

Dijital bölünme, ağ toplumuna katılım için gerekli olan bilgisayar ve iletişim teknolojilerine ulaşmadaki engeller sonucu ortaya çıkan farkı ifade etmektedir (Baran, Tekeli ve Kurt, 2019: 271). Dijk ve Hacker, dijital bölünme ve eşitsizliğe neden olan dört engel türünden bahsederler. Buna göre, teknolojiye ilgisizlik ve teknoloji korkusu nedeniyle temel dijital deneyimden mahrum olma durumu, ilk sıradadır. İkincisi, bilgisayar ve ağ bağlantılarına sahip olmamaktır. Üçüncü engel, dijital beceri eksikliğidir. Diğer engel, kullanım fırsatları eksikliği engeli olarak ortaya çıkar (Dijk,2011:315,316). Hargittai ise dijital bölünmenin, teknik imkânlar, kullanım özzerkliği, kullanım örüntüleri, beceriler ve sosyal destek ağları gibi farklı alanlardaki engellerle ortaya çıkabileceğini ifade etmektedir (Hargittai, 2020: 27).

Dijital bölünme ve eşitsizlik durumu, bireysel ilgiler ve teknolojik faktörler yanı sıra sosyolojik, demografik, kültürel ve ekonomik faktörlerin de bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu anlamda bu durum, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında, yoksul ve zengin gruplar ve bölgeler arasında var olan zincirleme eşitsizliğin devamıdır (Karataş Özaydın vd., 2020: 94). Günümüzde dijital teknolojiye ulaşım ve kullanım konusunda birçok engel aşılmış durumdadır. İnternet kullanım istatistiklerine göre, dünyada 5,6 milyar insan internet kullanmaktadır. Bu sayı dünya nüfusunun %64’üne tekabül etmektedir (İnternet İstatistikleri ve Gerçekler, <https://www.websiterating.com/tr/research/internet-statistics-facts/#chapter-1> Erişim tarihi: 13.08.2023). Her geçen gün bu sayı artmaktadır.

Dijital teknolojilerin yaygınlaşmasına rağmen günümüz toplumlarında en temel bölünme ve eşitsizlikler, genel emek ile kendi kendini programlayan emek arasında yoğunlaşmaktadır. Kendini programlayan emek, üretim sürecinde gerekli olan enformasyonu bulma, eldeki bilgi birikimini kullanarak bunları yeniden hedef için enformasyona dönüştürme gibi beceriler gerektirir (Castells, 2016: 63). Ağda dolaşan veriyi analiz, kategorileştirme, yeni bilgilere dönüştürme ve kendi üretim hedefi doğrultusunda kullanma herkes için mümkün değildir. Dijital iletişim araçlarının çoğu, eğlence amaçlı kullanılmaktadır (Postman, 2018). Genel emek ise ağ toplumunda daha az değerlidir. Çünkü, işlerin, fayda- maliyet analizine dayalı olarak, sanayi toplumunda olduğu gibi, fabrikalarda ve insan kontrolünde gerçekleştirildiği bir üretim biçimini ifade

etmektedir. Gezegende çalışanların çok büyük bir kısmı genel emek kapsamındadır (Castells, 2016: 64). Bu anlamdaki bir bölünmede, dijital kültürün içinde doğmak veya sonradan tanışmak, dijital dünyaya uygun eğitim almak, dijital ürünlerin üreticisi veya sadece tüketicisi olmak gibi faktörler de belirleyicidir.

Günümüz yaşlılığı açısından değerlendirildiğinde, şu an 65 yaşında olan bir bireyin dijital bir kültürde doğmadığı ve bu kültüre sonradan uyum sağlamak zorunda kaldığı açıktır. Bu durum, “dijital göçmenlik” kavramı ile ifade edilmektedir (Prensky, 2001). Dijital göçmenler ise, internet ve dijital teknolojinin bulunmadığı bir ortamda sosyalleşmiş yaşlılardır. Bu grup, üç kategoride değerlendirilmektedir: Kaçınanlar, isteksiz benimseyenler ve hevesli benimseyenler. Kaçınanlar, en asgari düzeyde teknoloji kullanımına sahipken; dijital göçmenlerin büyük çoğunluğunu oluşturan grup, isteksiz benimseyenlerdir. Kendi içerisinde farklı bir yelpazeye sahip olmakla birlikte, teknoloji kullanımı konusunda kararsız ve oldukça temkinlidirler. Son grup olan hevesli benimseyenler ise, teknolojinin nimetlerinden faydalanabilmek için dijital yerlilere ayak uydurmak için çaba sarf eden yaşlılardan oluşmaktadır (Zur ve Zur, 2011, http://www.zurinstitute.com/digital_divide.html, Erişim tarihi: 28.01.2024).

Dijital göçmenler, ancak yetişkinlik ve olgunluk dönemlerinde dijital teknolojiyle karşılaşma imkânı bulabilmişlerdir. Bu karşılaşma ise bireylerin, enformasyonu kullanarak yaşam dünyasını yeniden kurması, yeni enformasyon üretmesi, sınıflandırması ve kullanması için yeterli olmayabilir. Bireylerin aldığı eğitim, iş hayatı, yaşam tecrübesi, dijital gelişimin hızına yetişme konusunda destekleyici değildir. Yaşlı bireylerin dijital teknolojinin kullanımını öğrenme ortamları enformeldir. Emekliliklerini fabrika bacası toplumlarında kazanmış yaşlı bireylerin, ağ ekonomisine uyum sağlayarak üretim ve kamusal alana katılımları büyük bir dönüşümü gerektirmektedir. Zamanla dijital teknolojiyle daha erken yaşlarda tanışan bireylerin yaşlanmasıyla dijital teknoloji, yaşlı bireyler için daha anlamlı ve daha işlevsel olabilir.

Günümüzde teknolojinin internet, sosyal medya, tıp teknolojileri ve yapay zekâ gibi boyutları, -teknolojiye karşı ilgi ve duruşu nasıl olursa olsun- tüm toplum gibi yaşlıları da etkilemektedir. Ağ toplumuna katılmanın bir aracı olarak internet kullanımı, yaşlılar arasında gittikçe yaygınlaşmaktadır.

Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre, internet kullanan 65-74 yaş grubundaki bireylerin oranı 2017 yılında %11,3 iken, bu oranın 2022 yılında %36,6'ya yükseldiği görülmektedir (TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerle-Ya%C5%9F1%C4%B1lar-2022-49667&dil=1> Erişim tarihi:17.08.2023). İnternet üzerindeki en önemli faaliyet alanlarından birisini, sosyal ağlar oluşturmaktadır. Sosyal ağlar, sadece kişisel dostluk değil, ticaretten eğitim, kültür, sağlık, eğlence ve politik aktivizme kadar her türlü faaliyet için bir platform haline gelir. İnsan deneyiminin bütün boyutları arasında bağlantı kuran canlı bir mekân sağladığı için, kültürü dönüştürür (Castells, 2016: 12, 13). Yaşlı bireyler için yalnızlık duygusuyla baş etme ve yeniden sosyalleşme imkânı sağlar. Aynı şekilde tıp teknolojileri de yaşlı bireylerin tıbbi takibinden tedavi süreçlerine kadar birçok alanı etkilemekte ve yaşlı bireylerin sağlık hizmetlerine ulaşımını kolaylaştırarak, hastanede geçirdikleri zaman sürelerini kısaltmaktadır (Ekici ve Gümüş, 2016: 28). Yapay zekâ ise, insanlığın kullanım ile ilgili sonuçlarını yeni deneyimlediği bir alandır. Ancak her sektörde kullanım potansiyeline sahiptir. Akıllı evler, araçlar, ev asistanları yakın gelecekte yaşlı bireylerin hayatına çok önemli katkılar sağlayabilir. Yapay zekâyı yaşlılığa bağlı tüm sağlık sorunlarının teşhis ve tedavisinde kullanmak, yaşlılıkla ilgili yaklaşımlarımızı bütünüyle değiştirebilir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Amaç, Örneklem ve Sınırlılıkları

Bu araştırmanın amacı, yaşlı bireylerin teknolojiye sahip olma, kullanma, teknolojik gelişmeler ve teknolojinin toplumsal ilişkiler üzerindeki etkileriyle ilgili düşüncelerinden hareketle, yaşlılık ve teknoloji ilişkisini anlamaktır. Bu amaçla, Uşak Huzurevi'nde yaşayan 9 kadın, 11 erkek olmak üzere toplam 20 yaşlı bireyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yaklaşık 20 ile 40 dakika sürmüş ve katılımcıların sıklımaları durumunda sonra devam edebilecekleri ifade edilmiştir. Ancak hiçbir katılımcı görüşmeyi yarıda bırakmamıştır. Araştırma, gönüllülük esasına göre çalışmaya katılan 20 yaşlı bireyden elde edilen verilerle sınırlıdır.

3.2. Araştırmanın Veri Toplama ve Analiz Yöntemi

Araştırmada nitel bir veri toplama aracı olan, yarı yapılandırılmış bir mülakat formu kullanılmıştır. Mülakat formu 22 sorudan oluşmaktadır. Sorular derinlemesine görüşmenin akışına göre, alt sorular veya konuların açıklanmasına imkân verecek şekilde tasarlanmıştır. Ancak görüşme sırasında, konuyla ilgili alt başlıklardan ziyade yaşlı bireylerin bireysel sorunları gündeme gelmiş, fakat değerlendirilmemiştir. Mülakatlar, ses kaydına izin verilmediği için not tutma yöntemiyle gerçekleştirilmiş ve dijital ortama aktarılmıştır. Mülakat formu, 5 kategoride elde edilen verilerle konuyu tartışmak üzere tasarlanmıştır. Bu kategorileri, demografik veriler, teknolojiye sahip olma durumu, sosyal medya kullanımı, gündelik hayatta internetin kullanımı ve teknolojik gelişmelerle ilgili düşünceler oluşturmaktadır.

Mülakatlardan elde edilen veriler, betimsel analiz yoluyla çözümlenerek yorumlanmıştır. Betimsel analiz yönteminde veriler, belirlenen temalara göre özetlenerek yorumlanır. Görüşülen kişilerin görüşlerini çarpıcı biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 158, 159). Bu amaçla, katılımcıların görüşleri tamamen yansıtılmıştır. Araştırma örneğinde yer alan katılımcılar, K1, K2...K20 olarak kodlanmış olup, metin içinde ifadelerine bu şekilde yer verilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Demografik Veriler ve Teknolojiye Sahip Olma Durumu

Tablo 2: Demografik Veriler

Sıra	Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Düzeyi
1	K1	76	Erkek	Ön Lisans
2	K2	83	Kadın	Okur Yazar Değil
3	K3	67	Kadın	İlkokul
4	K4	75	Erkek	Lise
5	K5	77	Kadın	Okur Yazar Değil
6	K6	68	Erkek	Lise
7	K7	74	Kadın	İlkokul
8	K8	78	Erkek	İlkokul
9	K9	67	Kadın	İlkokul
10	K10	75	Erkek	Lise
11	K11	77	Kadın	Okur Yazar Değil
12	K12	Bilinmiyor	Erkek	Okur Yazar Değil
13	K13	83	Erkek	İlkokul
14	K14	88	Kadın	Okur Yazar
15	K15	80	Kadın	Ortaokul
16	K16	76	Erkek	İlkokul
17	K17	83	Kadın	Okur Yazar Değil
18	K18	85	Erkek	İlkokul
19	K19	72	Erkek	İlkokul
20	K20	87	Erkek	İlkokul

Tablo 2’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan yaşlı bireylerden 11’i erkek, 9’u kadındır. En genç katılımcılar, 67 yaşında olan 2 kadındır. En yaşlı katılımcı ise, 88 yaşında bir erkektir. Bir katılımcı ise yaşını bilmemektedir. Katılımcıların yaş ortalaması, 77,4’tür. Erkeklerin yaş ortalaması 77,5 iken kadınların yaş ortalaması, 77,3’tür. Eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde, K5, K11, K17’nin okuryazarlığı yoktur. K2 ve K14 okuryazar durumdayken,

K3, K7, K8, K9, K13, K16, K18, K19, K20 ilköğretim mezunudur. K1, ön lisans mezunuyken, K4, K6, K10 lise ve K15 ortaokul mezunudur. Medeni durum açısından değerlendirildiğinde, K1, K3 ve K9 evlidir. K4, K7 ve K17 hiç evlenmemiş, K6 boşanmış, diğer katılımcılarınsa eşleri vefat etmiştir. Üç katılımcı hariç tüm katılımcılar bekârdır. Çocuğu olup olmama açısından değerlendirildiğinde, K2, K3, K7, K9, K12, K13, K14, K16, K17 ve K18'in çocuğu yokken, diğer katılımcıların en az 2 çocuğu vardır. Aylık gelir açısından ise, en az gelire sahip katılımcılar, yaşlı aylığı alan katılımcılardır.

Dijital sistemlere katılım açısından, bilgisayar ve akıllı cep telefonları en yaygın olarak kullanılan araçlardır. Erişim ve enformasyondan yararlanmak için bu cihazlara sahip olmak önemlidir. Bunun için katılımcılara kişisel bilgisayara sahip olup olmadıkları, kullanmayı bilip bilmedikleri sorulmuştur. K6, kişisel bilgisayara sahip olduğunu ve kullanmayı bildiğini ifade etmiş, diğer katılımcılar ise bilgisayara sahip olmadıklarını ve kullanmayı bilmediklerini ifade etmişlerdir. Kişisel bir bilgisayara sahip olmamak, sosyoekonomik yoksunlukların bir sonucu değildir. Katılımcılardan hiçbiri, maddi yoksunluklar nedeniyle bilgisayara sahip olamadığını ifade etmemiştir. Katılımcıların ihtiyaçlar hiyerarşisinde bilgisayar, bulunmamaktadır. Ayrıca katılımcıların yaş ortalaması ve eğitim geçmişi esas alındığında, yetişkinlik dönemlerinin sonlarına doğru bilgisayarların yaygınlaştığı ve bu gelişmelere paralel bir eğitim almadıkları görülmektedir. Konuyla ilgili diğer bir soruda katılımcılara, akıllı telefona sahip olup olmadıkları ve eğer sahiplerse hangi uygulamalardan yararlandıkları sorulmuştur. Katılımcılardan K1, akıllı telefona korkuları nedeniyle sahip olmadığını ifade etmektedir.

-“Akılsız telefon en iyisi. 95 model uygulamalardan yaralanıyorum. Yanlış bir şey yapar diye korkuyor insan. Haberlerde sık sık çıkıyor. İnsanın içi sıkılıyor, hırsızlık her gün. Yaşlı olunca korkuyor insan. Teknolojik şeyleri seviyorum.”

Diğer katılımcılardan 6'sı hiçbir şekilde cep telefonuna sahip olmadıklarını, 8'i tuşlu telefona sahip olduklarını ve kısa mesaj ve arama özelliklerinden yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Diğer 6 katılımcı ise akıllı telefona sahip olduklarını, sosyal medya ve haberleri takip ettiklerini ifade etmişlerdir. K16 ise, akıllı telefonu aracılığıyla sosyal medyanın yanı sıra ganyan ve bankacılık uygulamalarından yararlandığını ifade etmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, dijital teknolojilerin kullanımındaki en temel bariyerlerin, teknolojik cihazlara sahip olamamak, ilgisizlik, nasıl kullanılacağını bilememe ve korkular olduğu görülmektedir. Katılımcılar, kurumsal bakım sisteminden yaralandıkları için kurum dışındaki yaşlı bir bireye göre gündelik hayatta teknolojik şartların getirdiği zorlamalara maruz kalmamaktadırlar. Hastane randevusu, fatura ödeme, ilaç takibi gibi birçok gereksinim, kurum tarafından karşılanmaktadır. Dolayısıyla aldıkları eğitim, sahip oldukları alışkanlıklar ve yaşlılıkla ilgili kimlik algıları, yeni şeyler deneme ve ilgili olma konusunda korkularını yenmelerine imkân vermemektedir.

4.2. Sosyal Medya Kullanımı

Sosyal medya kullanımı açısından değerlendirildiğinde, katılımcılardan sadece 3 kişi sosyal medyayı kullandığını ifade etmiştir. Buna göre K4, “*beğenme, yorum yapma ve çocuğu dünyaya gelen insanlarla iletişim kurma*” amacıyla, K10, “*yalnızlığından kurtulma*”, K6, “*torunlarıyla görüşme*” amacıyla sosyal medyayı kullandığını ifade etmiştir. K16, gözleri iyi görmediği, K1 ise istediği halde bilmediği için sosyal medya kullanmadığını belirtmiştir. Diğer katılımcılar ise bu tür uygulamalardan haberdar olmadıklarını ve gerek duymadıklarını beyan etmişlerdir.

Katılımcılara, sosyal medya kullanım durumları yanı sıra, sosyal medya kullanılarak dünyayla iletişim kurmanın neler hissettirdiği sorulmuştur. K2, bu görüşmelerin kendisine samimi gelmediğini, K4 gruplara dâhil olmaktan korktuğunu ve uğraşmak istemediğini, K6, yalnız

hissettiğini ve çocukları dışında yalnızlığına hiçbir şeyin iyi gelmediğini, K12, fikrinin olmadığını, K18, başkalarının hesabından güvendiği dostlarıyla ara sıra sohbet etmenin iyi bir şey olduğunu ifade etmiştir. Diğer katılımcıların herhangi bir deneyimi olmadığı için fikirleri yoktur.

Yaşlılar, sosyal medya kullanımı konusunda dezavantajlı grup olarak görülmektedir. Yaşlılığa bağlı fiziksel engeller, teknolojiye ihtiyaç duyma ve ulaşma konusundaki sorunlar, yaşlıların sosyal medyada görünürlüğünü azaltmaktadır (Baran, Tekeli, Kurt, 2019: 272, 273). Ancak gün geçtikçe yaşlılık kategorisine eklenen yeni bireylerle birlikte görüntü, değişmektedir. Sosyal medya platformları, yaşlı için gerçek sosyal hayatta kaybettiklerinin telafisini sunmaktadır. Araştırma grubu açısından bu genel durumun çok fazla geçerliliği yoktur. Katılımcıların büyük çoğunluğu yaşa bağlı engeller nedeniyle sosyal medyaya mesafelidir.

Dijital teknolojilerin ilgi çekici yanlarından birisi de bireysel ya da farklı gruplarda oynanabilen, çevrim içi ya da dışı oyunlardır. Bu konudaki bir ilgi ve merak yaşlı bireyi, dijital teknolojinin başka alanlarına da götürebilir. Bu durumu anlamak için katılımcılara sanal oyunlarla ilgili durum ve düşünceleri sorulmuştur. K1, bu tür oyunları, yaşlılıkla özdeşleştirememiştir. K2, oyuna gerek olmadığını, K3, hiç bilmediğini, K6, kahveye gidemediği için telefonda oynadığını, K14, sanal oyunların yaşlılara göre olmadığını ve gençlerin oynayabileceğini, K16, ganyandan başka oyun bilmediğini, K18, yüz yüze, elle oynanan oyunları tercih ettiğini, ifade etmiştir. K4, *“sanal oyun hiç oynamıyorum. Kahvede yüz yüze oynuyorum arkadaşlarımla. Sohbet etmeyi birlikte çay içmeyi çok severim. Biz sosyal insanlarız. Sanal oyunlar tamamen tembellikten ibaret, biz okey, konken oynarız.”* şeklinde kendisini ifade etmiştir. Diğer katılımcıların ise fikri yoktur. Verilerden yaşlı bireylerin, bireysel sanal oyunlardan ziyade yüz yüze etkileşimlerin esas olduğu ortam ve oyunları tercih ettikleri görülmektedir.

4.3. İnternet ve Gündelik Hayat

Gündelik hayatta internetin önem ve işlevini anlamak için katılımcılara, interneti ne kadar ve hangi amaçlarla kullandıkları sorulmuştur. Katılımcılardan 9 kişi internet kullanmadığını ve ihtiyaç duymadığını belirtmiştir. K7, K14, K15, kullanmayı bilmediği için internetten yararlanmadığını belirtmiştir. K17 ise bilgisayar ve akıllı telefonu olmamasını gerekçe gösterirken, K18, bazen arkadaşlarının telefonundan haberlere baktığını ifade etmiştir. K10, sosyal medya için internet kullandığını ifade ederken, K16, gözleri az gördüğü için sadece şans oyunları ve bankacılık işlemleri için internet kullandığını ifade etmiştir. K1 ise, *“İnternet kullanmaya korkuyorum. Can ve mal güvenliğim yok diye düşünüyorum. Tedbir alınmalı bence tedbir alınmıyor. Devlet, görevini yapmalı.”* şeklinde internet kullanmamasının gerekçesini açıklamıştır. K4, *“Her gün sabahtan akşama kadar internete bakıyorum. Facebook’a falan bakıyorum, haberleri takip ediyorum. Spor takibi ve günlük haberlere bakıyorum. Google’a giriyorum. Böyle işte.”* diyerek durumunu ifade etmiştir. K6 ise *“haber okumak ve gündemi takip etmek için kullanıyorum”* demiştir. Dijital çağın vazgeçilmezi ve hayatın tüm boyutlarını etkileyen en temel aracı, internettir. Yaşlı birey, kendisi kullanmasa bile, hayatının bir boyutunda internetten yararlanabileceği bir durumla karşılaşmaktadır. Katılımcılar kurumsal bakımdan yararlandıkları için, bu tür durumlarda kolaylıkla kurum personelinden yardım alabilmektedirler. Bu durum, internetin finansal işlemler için kullanımıyla ilgili başka bir soruda açıkça görülmektedir.

İnternet kullanımıyla ilgili diğer bir soruda katılımcılara, internet bankacılığı, ATM yoluyla para çekme, yatırma vb. işlemleri gerçekleştirme durumları ve bu konudaki düşünceleri sorulmuştur. K1 ve K2, internet bankacılığını güvensiz bulurken K13 ve K14, hesaplarının olmadığını ifade etmiştir. K6 ve K10, internet bankacılığı ve ATM kullanımının çok pratik olup, kendilerine büyük kolaylık sağladığını ifade etmiştir. K7 ise, her şeyini yüz yüze yapmaktan keyif aldığını ifade etmektedir. K4, *“Telefonumda banka uygulaması inmiş durumda, her şeyimi oradan yapıyorum. Bankaya gidip sıra beklemeye gerek yok. Telefonda çok daha kolay oluyor, fatura*

ödemeleri falan.” diyerek durumunu ifade etmektedir. K16, “İnternet bankacılığı çok iyi olmasa da kullanıyorum. Anlamadığım, zorlandığım noktada müşteri hizmetlerini arıyorum, onlar yardımcı oluyorlar. Huzurevinde kaldığım için herhangi bir fatura ödemiyorum.” şeklinde durumunu açıklamaktadır. K20 ise ATM’den para çekmeyi yeni öğrendiğini ve kendisine çok kolay geldiğini belirtmektedir. Katılımcılardan çoğu, bankacılıkla ilgili işlemleri yakınları ve güvendikleri kişiler aracılığıyla yaptıklarını ifade etmişlerdir. Kendileri internet kullanmasa bile yakınları ve güvendikleri kurum personeli aracılığıyla bu tür işlemleri yapma olasılıkları vardır.

Katılımcıların internetten alışveriş yapma durumları değerlendirildiğinde benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. K3 ve K9, çocuklarının yardımıyla bazı şeyleri internetten aldığını ifade ederken; K14, bilmediği için yapmadığını, K19 ise kendisine kurumdan yardımcı oldukları için ihtiyaç duymadığını ancak insanların hayatını kolaylaştıran bir uygulama olduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde K6 da kendisi internet alışverişi yapmasa da faydalı bulmaktadır. K1 ise görselliğe vurgu yapmaktadır; “İnternetten bir şey almam. Anadolu’nun dedesiyim ben. Ellerimle ellemeliyim, seçmeliyim, kaç para bu? Demeliyim. Öbür türlü alışverişte bunlar olmaz. Orada insanları kandırıyorlarmış. Doğru düzgün önlem almak lazım.” K20 de, aynı şekilde elleriyle dokunmadan bir şey almak istemediğini ifade etmektedir. K4, “İnternet alışverişine güvenmiyorum. Çoğu kişinin sipariş ettiği ürünler gelmiyor. Kendim mağazaya gidip pazarlık etmeliyim. Biraz pahalı olsa da görmeden, dokunmadan almam.” şeklinde durumunu ifade etmektedir. K18, konuya alışverişin sosyal iletişim boyutundan bakmaktadır. Durumu, “Ben internetten alışveriş yapmıyorum. Bir fikrim de yok. Param olduğunda elden alırım. Kendim alışverişçiyim ben. Çarşıya inerim, çayımı içer, sohbet eder, alışverişimi yapar dönerim. Bir hoş beş yapmadan alışveriş yapmam.” şeklinde ifade etmektedir. Çoğu katılımcı, güvenli bulmadığı için internetten alışveriş yapmayı tercih etmemektedir. Ayrıca alışveriş ile ilgili alışkanlıklar ve alışverişin sosyalleşme boyutuyla ilgili yaklaşımlar nedeniyle internet alışverişinin tercih edilmediği görülmektedir.

İnternetin gündelik hayatta kullanımı bağlamında katılımcılara, internet aracılığıyla tatil, bilet, rezervasyon ve hastane randevusu gibi işlemlerden yararlanıp yararlanmadıkları sorulmuştur. Ancak katılımcıların tamamı kurumsal bakımdan yararlandıkları için bu tür işlemlere gerek duymadıklarını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde borsa yatırımları ve kripto para alım satımı gibi finansal işlemler konusunda da katılımcılar, bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılara, diğer uygulamalara göre daha kolay ve yaygın olan görüntülü görüşme yapma seçeneğini kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur. K1, “Karşıdaki insanların isteğine bağlı, bazen gönlüm çekiyor, torunlarım, kızlarımla görüşmek. Onlar istemeyince ne yapayım? Görüşemiyoruz. İstesem akıllı telefon alabilirim. Karşıda görüşme isteği olsa alırım.” şeklinde hüznü bir yüz ve ses tonuyla kendini ifade etmiştir. K3, “Birkaç kez görüştüm. Çok duygulandım. Aynı gerçek gibiydi.” derken K6, “Görüntülü konuşuyoruz, ama yetmiyor. Ben daha çok özliyorum. Kapatınca da kendimi yalnız hiss ediyorum” diyerek kendisini ifade etmiştir. K4, “Genelde WhatsApp üzerinden gerçekleştiriyorum. Çok hoşuma gidiyor. Özlem, yalnızlık duygularım gidiyor. Görerek konuşmak, gece-gündüz, hangi saatte olursa olsun, rahatlatıcı bir şey.” diyerek durumunu anlatmıştır. K16 ise, yurt dışında yaşayan bir dostuyla görüntülü görüştüğünü aileden kimseyle konuşmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların tamamının görüntülü görüşme gibi bir seçeneğin farkında oldukları görülmüştür. Ancak katılımcıların bazıları görüşebilecek kimsenin olmadığı, bazıları ise akıllı telefonu olmadığı için görüntülü görüşme yapamadıklarını ifade etmiştir.

Yaşlı bireylerin ihtiyaç duydukları bilgiyi arama konusunda internetin kendileri için işlevsel olup olmadığını anlamak için, ihtiyaç duydukları bilgiye nasıl ulaştıkları sorulmuştur. Katılımcılardan sadece K1, K4, K6, K10 internet, K7 ve K20, televizyon kullanarak bilgiye ulaşmaya çalıştıklarını ifade etmiştir. Diğer katılımcılarsa yakınlarına veya kurum çalışanlarına sorarak bilgiye ulaştıklarını ifade etmiştir.

4.4. Teknolojiyle İlgili Düşünceler

Yaşlı bireylerin hızla değişen teknoloji konusundaki düşüncelerini anlamak için öncelikle, gençlerin teknoloji kullanımıyla ilgili ne düşündükleri sorulmuştur. K5, K11, K13, K18 konuyla ilgili fikir sahibi değildir. K3 ve K9 kurumda geçleri göremediklerini ifade etmektedirler. K7, gençlerin çok hızlı yaşadığını ve onları takip edemediğini, K10, gençlerin teknolojiye olumsuz anlamda aşırı bağlı olduğunu, K12, gençlerin telefon ile çok zaman geçirdiğini ifade etmektedir. K2, teknolojinin gençleri geliştirebileceğini vurgularken, K8, teknolojinin doğru kullanılmak şartıyla faydalı olabileceğini, K14 ise abartmadan kullanılması gerektiğini ifade etmektedir. K17, teknolojinin çok geliştiğini ve kendisinin takip edemediğini, artık ilgisini çekmediğini ifade etmektedir. K19 da aynı noktayı vurgulayarak, teknolojinin hızla geliştiğini, kendisinin bunu görebildiğini ancak nasıl değiştiğini, neler getirdiğini anlayamadığını ifade etmektedir.

K1, *“Teknolojiyi severim. Teknofest gibi şeylere bayılırım. Bıraksalar sabaha kadar izlerim onları. Tarımsal şeyler üretebiliyorsak çok güzel. Festivaller, yerli otomobil üretebiliyorsak severim. Niye sevmeyeyim. Gâvur malı almayalım, kendimiz üretelim. Keşke kendimiz üretebilsek.”* şeklinde düşüncesini ifade etmektedir. K4 ise *“Gençler teknolojiyle çok ilgili. Futbol maçı izliyoruz, herkesin elinde bir telefon. Sürekli iletişim halindedir. Ufacık çocukların elinde bile, tablet, telefon. Bence iyi değil bu durum. Kimse kimsenin yüzüne bakmıyor.”* Diyerek teknolojinin insan ilişkilerine etkisini ifade etmektedir. K6 ise, *“Biz artık yaşlandık, internette boş vakit geçiriyoruz. Ama gençler de bizim gibi zaman harcamaya başladı. Onların aslında daha yararlı kullanması lazım. Onların üretmesi lazım.”* şeklinde durumu ifade etmektedir. K15, *“Gençler, teknolojiyle çok iç içeler. Buradaki çalışanlardan görüyorum. Hep telefonla oynuyorlar. Hayatı sadece telefondan ibaret sanıyorlar.”* şeklinde fikrini ifade ederken; K16 da benzer şekilde, *“Gençler, interneti, telefonu çok kullanıyorlar. Buraya ziyarete geldiklerinde de görüyorum. Bana da yardımcı oluyorlar ama çok kullanmak bence iyi değil. Kararında kullanmak lazım.”* diyerek teknolojinin dengeli kullanımına vurgu yapmaktadır. K20 ise, *“Gençler, bizden daha iyi teknoloji konusunda. Çünkü onlar teknolojinin içine doğdular. Biz doğduğumuzda teknoloji falan yoktu. O yüzden biz uzağımız teknolojiye.”* diyerek kuşak farkına dikkat çekmektedir.

Bu bölümde yaşlı bireylere, genel olarak gençlerin teknoloji kullanımının toplumsal ilişkileri nasıl etkilediği sorularak teknolojinin toplumsal ve ekonomik hayata kattıklarıyla ilgili düşünceleri anlaşılmasına çalışılmıştır. Yaşlı bireylerin, teknolojinin hayata etkisiyle ilgili düşünce geliştirmesi için teknolojiyi kullanmaktan ziyade, yılların getirdiği birikim ve tecrübeyle gözlem yapmış olması değerlidir. Yaşlı bireylerin teknolojiyi sadece olumlu yönleriyle değil, olumsuz yönlerini de dikkate alarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu konuda, özellikle, insan ilişkileri üzerindeki olumsuz etki vurgulanmaktadır.

Teknolojik gelişmeleri nasıl gözlemleyip değerlendirdiklerini anlamak için katılımcılara, teknolojinin emekli oldukları mesleği nasıl etkilediği ve tekrar geri dönseler, kaldıkları yerden devam edip edemeyecekleri sorulmuştur. Katılımcılardan beş kişi, meslekleri olmadığı için yorum yapmamıştır. K13, mesleğinin artık ortadan kalktığını ifade etmiştir. Diğer katılımcıların tamamı, teknolojinin mesleklerini çok değiştirdiğini ve gençleşmiş olarak geri dönseler bile mesleklerini yapmalarının çok zor olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcı grup teknolojideki gelişimin farkındadır. Ancak değişimin içeriğini takip etme konusunda ilgisizdir. İlgileri, daha çok kendi sınırını çizdikleri yaşam alanı ve kendi bedenleri üzerindedir.

Teknolojiyle ilgili düşünceler bağlamında katılımcılara, yapay zekâyla hareket eden nesnelerin insan hayatına girmesiyle dünyanın nasıl olacağı hakkındaki fikirleri sorulmuştur. Ancak katılımcıların neredeyse tamamının bu konuda fikir sahibi olmadıkları ve yapay zekâyla ilgili bilgilerinin olmadığı görülmüştür. Sadece K1, yapay zekâyı savunma sanayisi bağlamında değerlendirmiş ve insansız uçakların üretilmesi konusunda çaba sarf edilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Katılımcılara, son olarak, teknolojinin insana neler kazandırıp, neler kaybettirdiği ile ilgili düşünceleri sorulmuştur. K4, K7, K12, K13 ve K19, bu konuda hiç düşünmediklerini ve fikirlerinin olmadığını ifade etmektedir. K3, K14 ve K18, teknolojinin insana olumlu bir şey katmadığını ve teknoloji yüzünden kimsenin kendilerine ziyarete gelmediğini ifade etmektedirler. K5, K8, K9, K10, K11, hayatı kolaylaştırdığını ifade ederken K17, hız kavramına vurgu yaparak, teknolojinin her şeyi hızlandırdığını ifade etmektedir. K6 ise, insanın yalnızlığına ortak olduğunu belirtirken; K2, tam tersi olarak, insanları yalnızlaştırarak birbirinden kopardığını ifade etmektedir. K16, teknolojinin kullanımı zor olduğu için yaşlılara hiçbir şey katmadığını, ancak insanlık için kolaylaştırıcı olduğunu ifade etmektedir. K1 ise, teknolojinin doğru kullanılması durumunda faydalı olduğunu ifade etmektedir. K16, “*Bence teknoloji, iletişimi kaybettirdi. Burada bile yaşlılar, bir yere oturduğunda telefona bakıyor. Birbiriyle ilgilenmiyor, konuşmuyor kimse. Kazandırdığı şeyler ise benim açımdan banka işlemleri hızlandı. Eskiden çok uzun sürerdi. Her yerde kuyruklar, sıralar olurdu. Şimdi uzaktan her şeyi yapma imkânı var. Her şey uzaktan, her şey akıllı cihazlarla olunca kimseyle konuşmaya gerek kalmıyor. İnsanlar sürekli birbirinden uzaklaşıyor.*” diyerek teknolojinin katkısını değerlendirmektedir. Benzer şekilde K20 de, “*Hız kazandırdı her konuda. Ama birbirimizi kaybettik. İletişim kalmadı.*” sözleriyle, sosyal iletişimdeki kopuklukları çarpıcı bir biçimde vurgulamaktadır.

5. TARTIŞMA ve SONUÇ

Yaşlılık, insan hayatında birçok değişimin birbiriyle ilintili olarak yaşandığı bir dönemdir. Toplumların değişken yapısı içinde, kendilerine özgü kültürel yapıları çerçevesinde yaşlılık, sürekli inşa edilmektedir (İçli, 2004: 5). Bu sürecin, ilkel toplumlardan, tarım ve sanayi toplumlarına kadar yaşlılığın anlam ve statüsünü sürekli değiştirdiği görülmektedir. Özellikle 2.Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan toplumsal ve ekonomik değişimlerle birlikte yeni bir toplum tipinin ortaya çıktığıyla ilgili geniş bir kuramsal tartışma literatürü bulunmaktadır. Bu tartışmaların ortak noktası, bilgi, iletişim ve teknolojinin toplumsal dünyayı çok etkileyeceği hatta belirleyeceği yönündedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, yaklaşık 1960’lardan sonra bilgisayarların kullanılmaya başlandığı, 1990’lardan sonra internetin yaygınlaştığı, 2000’li yıllarla birlikte dijital teknolojiler ve sosyal medyanın hızla küresel ölçekte kullanıldığı ve 2020 sonrası yapay zekânın kullanım alanının genişlediği görülmektedir. Bu hızlı gelişmeler, tüm toplumsal katmanları, grupları ve yapıları etkilemektedir. Yaşlılık olgusu da ister dijital teknolojiyle kurduğu ilişki çerçevesinde olsun, isterse dijital teknolojinin etkilediği toplumsal dünyada yaşama zorunluluğundan olsun, bu ilişki sisteminin belirlediği kültürel dünyadan etkilenmektedir.

Günümüz toplumlarında yaşlı bireyler, hızla gelişen teknolojik süreçlerden kendileriniyalıtırsalar bile yaşam dünyalarında, özellikle sağlık hizmetleri başta olmak üzere tüm hizmet alanları ve sosyal etkileşim süreçlerinde yeni teknolojilerle yüz yüze gelmektedir. Yaşlı bireylerin psikososyal iyilik halleri açısından, sürece uyum sağlaması ve kendi lehine kullanabilmesi son derece önemlidir. Bu çalışmada, araştırma grubunun, dijital teknolojilere sahip olma, kullanma ve dijital kültürü anlamlandırma süreçleri değerlendirilmiştir. Sonuçlara göre, araştırma grubunun dijital teknolojilere sahip olma düzeyi, son dere düşüktür. Literatürde, ağ toplumuna katılmanın en temel şartlarından biri olarak, dijital teknoloji ve alt yapıya sahip olma durumu, dijital bölünme (Dijk,2011), dijital eşitsizlikler (Lupac,2018) gibi kavramlarla tartışılmıştır. Günümüzde, teknolojik ürünlere sahip olma ve alt yapı ile ilgili engellerin büyük oranda aşıldığı söylenebilir. Araştırma grubunu çoğunluğu cep telefonu kullanmaktadır. Akıllı cihazlar, bilgisayar, tablet gibi araçlara sahip olmama durumu ekonomik yoksunlukla ilgili değildir. Kurumsal bakım hizmeti aldıkları için bu tür cihazlara sahip olmayı tercih etmemektedirler. İstediklerinde kurumda bu cihazlara erişim imkânına sahiptirler. Bu konuda ihtiyaç ve tercih faktörünün belirleyici olduğu görülmektedir. Yakın dönemde Türkiye genelinde yapılan bir çalışmada, yaşlı bireylerin %51,4’ünün evinde masa üstü bilgisayar bulunduğu ve yine aynı oranda akıllı telefona sahip

oldukları görülmüştür (Binark, 2020: 11). Bu durum araştırmanın bulgularıyla karşılaştırıldığında uyumludur. Araştırma grubunun çok azında akıllı cep telefonu ve bilgisayar bulunsa da katılımcılar, ortak yaşam alanlarında ve grup içi ilişkilerde ihtiyaç duyduklarında bu cihazlardan yararlanmaktadır. Ancak araştırma grubunun yaş ortalaması yüksektir. Buna bağlı olarak işlevsel kayıplar ve çeşitli sağlık sorunları bulunmaktadır. Bu nedenle ilgileri dış dünyadan ziyade kendileri üzerindedir. Buna karşılık, ihtiyaç duyduklarında herhangi bir arkadaş ya da kurum çalışanı yardımıyla bu cihazları kullanmaktadır.

İnternet kullanımı açısından değerlendirildiğinde, araştırma grubunda yer alan yaşlıların çok azının internet kullandığı; buna karşılık enformasyon arama aracı olarak geleneksel uygulamalara bağlı kaldıkları görülmektedir. İnternet kullanmama, gerekçesi olarak korku, güvenlik endişesi, mahremiyet kaygıları ve bilgisizlik gibi faktörler belirleyicidir. Bu sonuçlar literatürdeki birçok çalışmanın sonuçlarıyla uyumludur (Ağaoğlu, 2022:113). Ayrıca araştırma grubunda yer alan yaşlıların eğitim düzeyi oldukça düşüktür. Mesleki geçmişleri açısından, yeni teknolojileri kullanmalarını gerektirecek bir yaşam tecrübesinden uzaktırlar. Tüm ihtiyaçları kurum tarafından standart olarak karşılandığı için internet kullanımına ihtiyaç hissetmemektedirler. Aynı durum, interneti gündelik hayatta kullanmalarını gerektirecek şartlar açısından da geçerlidir. İnternet üzerinden alışveriş yapma, bankacılık vs. birçok konuda internet uygulamaları üzerinden işlem yapmak yerine kurum çalışanlarından talepte bulunmak yaşam tecrübelerine daha uygun gelmektedir. Başka çalışmalarda, kurum dışında yaşayan, farklı eğitim ve ihtiyaçlar örüntüsüne sahip olan yaşlı bireylerin çok daha yüksek oranlarda internet kullandığı görülmektedir (Sümer,2017). Bu açıdan yaşlıları homojen bir grup olarak görmemek gerektiği anlaşılmaktadır. Bölgesel farklılıklar, eğitim ve mesleki geçmiş, ihtiyaçlar gibi birçok faktör internet kullanım sürecini etkilemektedir.

Sosyal medya kullanım açısından da benzer motivasyon farklılıkları geçerlidir. Birçok çalışmada, yaşlılarda sosyal medya kullanımının arttığı, yalnızlık ve sosyal izolasyonla başa çıkma konusunda sosyal medyanın olumlu katkılara sahip olduğu görülmektedir (Uysal, 2020). Aynı şekilde, sosyal medya kullanımıyla, yaşlılık ve yaşam doyumu arasında olumlu bir ilişki olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Kalınkara ve Sarı,2018). Araştırma grubunda yer alan yaşlıların sosyal medya kullanım oranı çok azdır. Sosyal medya kullananlar ise kurum dışındaki sosyal çevrelerini takip etme, vakit geçirme gündemden haberdar olma gibi amaçlarla kullanmaktadır. Genel kanı, hiçbir iletişim ve eğlence şeklinin yüz yüze ilişkilerle sağlanan sosyal doyumu sağlayamayacağı yönündedir. Kuşkusuz akran grubu içinde yaşamaları, birlikte sosyalleşmeleri, homojen bir hizmet almaları ve çoğunun aile ilişkilerinin sınırlı olması gibi faktörler, bu konudaki motivasyonları etkilemektedir. Alanda yapılan çalışmalarda, yaş, eğitim, meslek vb. farklı değişkenler bağlamında farklı sonuçlar görülebilmektedir (Becerikli, 2013). Ancak kullanım amaçları açısından değerlendirildiğinde benzer sonuçlar görülmektedir.

Araştırma grubunda yer alan yaşlılar, gençlerin teknoloji kullanımını bağımlılık derecesinde abartılı bulmaktadırlar. Bunun yerine gençlerin verimli ve sosyal ilişkileri sınırlamayan bir kullanım alışkanlığına sahip olmaları gerektiğini düşünmektedirler. Yaşlı bireyler, teknolojik değişimlerin hızının farkındadır. Sosyal hayatın ve mesleklerinin bu değişimden etkilendiğinin de farkındadır. Sahip oldukları eğitim ve formasyonun, bu değişim çağında ihtiyaçlarını karşılamayacağını bilmektedirler. Ancak sahip oldukları tecrübe, formasyon ve alışkanlıklarını güncellemeye ihtiyaç duymamaktadırlar. Bu açıdan araştırmaya katılan yaşlılar, dijital çağın gerektirdiği bilgi arama, analiz etme, verilerden yeni bilgiler üretme ve kullanma gibi gerekliliklerin çok uzağındadırlar. Ancak teknoloji, insan ve toplum ilişkileri konusundaki yaklaşımları bilgecektir. Teknolojinin birey ve toplum hayatına etkisiyle ilgili da daha objektif gözlemler yapabilmekte ve eleştirel yaklaşabilmektedirler. Böylece teknolojiyi, sadece olumlu yönleriyle değil, olumsuz yönleriyle de analiz edebilmektedirler. Teknolojinin insanı yalnızlaştırması, tüketimci bir mantıkla kullanılması, eleştirilmektedir. Buna karşılık, teknolojinin hayatı kolaylaştırdığı ve hayattan çıkarılmasının mümkün olmadığı vurgulanmaktadır. Farklı

çalışmalarda da benzer sonuçlar görülmektedir (Bayram ve Arıcı, 2021: 378, 379). Yaşlı bireylerin teknolojik gelişmelerle ilgili diğer bir yaklaşımı da yaşamın hızlanmasıyla ilgili yaptıkları vurgudur. Teknolojinin hızıyla, sakin yaşam arzusu arasındaki çelişki, yaşlılar tarafından hissedilmektedir. Yaşlıların dijital teknolojiye katılımlarının her geçen gün arttığını gözlemlenmektedir. Yakın gelecekte, eğitim ve mesleki tecrübe olarak, dijital teknolojilerin yoğun kullanıldığı kültürden gelen yaşlıların, teknolojiyi daha işlevsel kullanması muhtemeldir. Bu nedenle, teknolojik ürün ve yazılımların, dünyanın en hızlı artış gösteren yaş grubuna hitap edebilmesi daha önemli hale gelecektir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma, bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Araştırma öncesinde Uşak Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunun 04.07.2022 tarih ve 2022-107sayılı kararı ile etik izin alınmıştır. Ayrıca Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının 15.08.2022 tarih ve E-84459573-605.01-4453971 sayılı kararı ile araştırma izni alınmıştır.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Yazar 1'in makaleye katkısı %100'dür.

Çıkar Beyanı

Yazarlar açısından ya da üçüncü taraflar açısından çalışmadan kaynaklı çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, E. (2022). *Yaşlı bireyler arasında dijital eşitsizlikler: Ankara mikro örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Akçay, C. (2011). *Yaşlılık* (2.bs). İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Akın, G. (2006). *Gerontoloji her yönüyle yaşlılık*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Arpacı, F. (2005). *Farklı boyutlarıyla yaşlılık*. Ankara:Türkiye İşçi Emeklileri Derneği.
- Baran, A. G. (2012). Postmodern Sosyal Teori. İçinde A. G. Baran & S. Suğur, (Eds.), *Çağdaş Sosyoloji Kuramları* (ss. 51-74). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Baran, A. G., Tekeli, E., S., & Kurt, Ş., K., (2019). Dünyada ve Türkiye'de yaşlıların ağ kullanımı üzerine bir değerlendirme. İçinde V. Kalinkara, (Ed.), *Yaşlılık yeni yüzyılın gerçeği* (ss. 263-296). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Barut, Y. (2008). Yaşlılık dönemi psikolojik ve ruhsal özellikleri. İçinde K. Ersanlı, & M. Kalkan (Eds.), *Psikolojik ve bedensel açıdan yaşlılık* (ss. 39-62). Ankara: Pegem Akademi.
- Bayram, M. N. ve Arıcı A. (2021). Yaşlılıkta dijital çağı yakalamak. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 21 367-390.
- Becerikli, S. Y. (2013). Kuşaklararası iletişim açısından yeni iletişim teknolojilerinin kullanımı:ileri yaş grubu üzerine bir değerlendirme, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 44, 19-31.
- Bell, D. (2001). *Kapitalizmin kültürel çelişkileri*. Ankara: Sentez Yayıncılık.
- Binark, M., Arun, Ö., Özsoy, D., Kandemir, B. ve Şahinkaya G. (2020). *Covid-19 sürecinde yaşlıların enformasyon değerlendirmesi*. Ankara: Yaşlanma Çalışmaları Derneği Yayınları.
- Bozkurt, V. (2015). Toplumsal dönüşümün evreleri:pre-endüstriyel, endüstriyel ve post-endüstriyel toplumlar. İçinde V. Bozkurt & N. Suğur (Eds.), *Endüstri Sosyolojisi* (ss. 3-35). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Castells, M. (2016). *İletişimin gücü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ceylan, H. (2015). Sosyal değerden sosyal soruna yaşlılık. İçinde H. Ceylan, (Ed.), *Modern Hayat ve Yaşlılık* (ss. 25-54). Ankara: Nobel.
- Ceylan, H. (2015). *Yaşlılık ve refah devleti*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Çabuklu, Y. (2004). *Toplumsal sınırında beden*. İstanbul: Kanat.
- Demirsoy, A. (2019). *Yaşlanmanın evrimi* (2.bs). İstanbul: Asi Kitap.
- Dijk, J. Hacker, K. (2003) The digital divide as a complex and dynamic phenomenon, *The Information Society*, 19, 315-326.
- Durak, M. (2019). Yaşlılık döneminde psikososyal ve bilişsel gelişim. İçinde H. Bacanlı, & Ş. Işık (Eds.), *Yetişkinlik ve Yaşlılık Psikolojisi*. (ss. 205-230). Ankara: Pegem Akademi.
- Ekici, S. K. ve Gümüş, Ö. (2016). Yaşlılıkta teknolojinin kullanımı. *Ege Tıp Dergisi*, 55, 26-30.
- Er, D. (2009). Psikolojik açıdan yaşlılık. *Fırat Sağlık Hizmetler Dergisi*, 4, 131-144.
- Erikson, E. H. (2014). *İnsanın 8 evresi* (Çev. Gonca Akkaya). İstanbul: Okuyan.
- Foucault, M. (2014). *Kliniğin doğuşu*. Ankara: Epos.
- Foucault, M. (2021). *Kendini bilmek*. İstanbul: Profil Kitap.
- Giddens, A. (1998). *Modernliğin sonuçları*. İstanbul: Ayrıntı.
- Günaydın, D. (2019). Yaşlanma ve iş gücü. İçinde V. Kalinkara, (Ed.), *Yaşlılık yeni yüzyılın gerçeği* (ss 1-34). Ankara: Nobel.
- Hargittai, E. (2020). İkinci seviye dijital bölünme: bireylerin çevrimiçi becerilerindeki farklılıklar. İçinde. M. Fiğan & Y.D. Özdemir (Eds.), *Dijital kültür, dijital eşitsizlikler ve yaşlanma* (ss. 25-48). Ankara: Alternatif Bilişim Derneği.
- İçli, G. (2004). Huzurevinde kalan yaşlılar üzerine bir araştırma. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 15-25.
- İnternet İstatistikleri ve Gerçekler (2023). İnternet istatistikleri ve gerçekler. [Çevrim-içi: <https://www.websiterating.com/tr/research/internet-statistics-facts/#chapter-1>], Erişim tarihi: 13.08.2023.
- İpek, M. (2019). Küreselleşme neoliberal politikalar ve değişen yaşlılık algısı. İçinde. U. Yanardağ & M. Z. Yanardağ (Eds.), *Yaşlılık ve sosyal hizmet* (ss. 189-208). Ankara: Nika.

- Kalınkara, V. (2011). Temel gerontoloji yaşlılık bilimi. İstanbul: Nobel Yayıncılık.
- Kalınkara, V. ve Sarı, İ. (2018). Yaşlıların bilgi teknolojileri kullanımı ve yaşam doyumu: potansiyel ve engeller, ergonomik yaklaşım. *Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 1-13.
- Korkmaz, N. (2014). Türkiye’de yaşlılık ve sosyal politika, yaşlılık politikadan ayrı düşünülebilir mi? İçinde. N. Korkmaz & S. Yazıcı (Eds.), *Küreselleşme ve yaşlılık* (ss. 189-214). İstanbul: Ütopya.
- Kumar, K. (2013). *Sanayi sonrası toplumdaki postmodern topluma çağdaş dünyanın yeni kuramları*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Kutsal, Y. G. (Ty.). Yaşlanan dünyanın yaşlanan insanları. [Çevrim-içi: https://e-kutuphane.teb.org.tr/pdf/tebakademi/geriatri_2009/5.pdf], Erişim Tarihi: 15.08.2023.
- Lupac, P. (2018). *Beyond the digital divide Contextualizing the information Society*. UK: Emerald Puplicshing.
- Lyotard, J. (2000). *Postmodern durum*. Ankara: Vadi.
- Neuman, W. R. (2018). *Dijital fark gündelik hayatta dijitalleşme ve medya etkileri kuramı*. İstanbul: The Kitap.
- Onur, B. (1995). *Gelişim psikolojisi, yekışkinlik yaşlılık ölüm*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Özaydın, Ş. K. Fiğan, M. Fırat, D. Önen, N. ve Öztürk, E. (2020). Türkiye’de yaşlılık ve dijitalleşme çalışmaları üstüne bir alanyazın incelemesi. İçinde. M. Fiğan & Y.D. Özdemir (Eds.), *Dijital Kültür Dijital Eşitsizlikler Ve Yaşlanma* (ss. 87-114) Ankara: Alternatif Bilişim.
- Özmete, E, Hablemitoğlu, Ş. (2010). *Yaşlı refahı yaşlılar için sosyal hizmet*. Ankara: Kilit Yayınları.
- Plesa AM, Shadpour M, Boyden E, Church GM (2023). Transcriptomic reprogramming for neuronal age reversal. *Human Genetics*. 142, 1293-1302.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. Part 1", *On the Horizon*, 9, 1-6.
- Postman, N. (2018). *Televizyon: öldüren eğlence*. İstanbul: Ayrıntı.
- Saygılı, S. (2017). *Yaşlılık psikolojisi*. İstanbul: Türdav.
- Sevil, H. T. (2005). *Yaşlılığın sosyal anatomisi*. Ankara: Sabev.
- Sezgin, D. (2011). *Tıbbileştirilen yaşam bireyselleştirilen sağlık*. İstanbul: Ayrıntı.
- Sümer, F. E. (2017). Sosyal medya kullanım pratikleri üzerine ampirik bir araştırma. *Global Medya Tr Edition*, 8, 166-181.
- Toffler, A. (1981). *Şok gelecek korkusu*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayıncılık.
- Toffler, A. (1992). *Yeni güçler yeni şoklar*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Toffler, A. (2018). *Üçüncü dalga*. İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- Tufan, İ. (2003). *Modernleşen Türkiye’de yaşlılık ve yaşlanmak yaşlanmanın sosyolojisi*. İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- TÜİK (2023). İstatistiklerle Yaşlılar 2022. [Çevrim-içi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C4%B0statistiklerleYa%C5%9F1%C4%B1lar-2022-49667&dil=1>], Erişim tarihi: 18.08.2023.
- TÜİK (2023). Ölüm ve Ölüm Nedeni İstatistikleri, 2021.[Çevrim-içi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=%C3%961%C3%BCm-ve%C3%961%C3%BCm-Nedeni-%C4%B0statistikleri-2021-45715&dil=1>], Erişim tarihi: 18.08.2023.
- United Nations (2023). Ageing. [Çevrim-içi: <https://www.un.org/en/global-issues/ageing>], Erişim tarihi: 11.07.2023.
- United Nations (2023). Population. [Çevrim-içi: <https://www.un.org/en/global-issues/population>], Erişim tarihi: 08.08.2023.
- United Nations (2023). World Social Report. [Çevrim-içi: <https://www.un.org/development/desa/dspd/world-social-report/2023-2.html>], Erişim tarihi: 10.08.2023.
- Uysal, M. T. (2020). Yaşlı bireylerin sosyalleşmesinde dijital teknolojinin rolü: dijital yaşlılar üzerine bir çalışma. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 50, 43-59.
- Yang JH, Petty CA, Dixon-McDougall T, Lopez MV, Tyshkovskiy A, Maybury-Lewis S, Tian X, et.al. (2023). Chemically induced reprogramming to reverse cellular aging. *Aging*, 15, 5966-5989.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (2.bs). Ankara: Seçkin.

WHO (2017). Global strategy and action plan on ageing and health. [Çevrim-ıçı: <https://www.who.int/publications/i/item/global-strategy-and-action-plan-on-ageing-and-health>], Erişim tarihi: 10.08.2023.

Zastrow, C. (2010). *Sosyal Hizmete Giriş*. Ankara: Nika.

Zhu D, Li X, Tian Y. Mitochondrial-to-nuclear communication in aging: an epigenetic perspective. *Trends in Biochemical Sciences*, 47, 645-659.

Zur, O., Zur, A. (2011). On digital immigrants and digital natives: how the digital divide affects families. [Çevrim-ıçı: http://www.zurinstitute.com/digital_divide.html], Erişim tarihi: 28.01.2024.

Extended Summary

A Research on the Relationship between Old Age and Technology in a Digitalizing World

Old age is a phenomenon as old as human history. It is a result of the natural development process of human beings. Human beings, like all living creatures, are born, grow, grow old and die. This is an unchangeable cycle and reality. However, when the old age period begins and what old age means is controversial. Likewise, the old age experiences of individuals are not objective. In this respect, old age is a concept that should be evaluated differently in terms of biological, psychological, social and anthropological aspects. Biologically and physically, it manifests itself as functional losses in the human body over time, cell and tissue deterioration, graying of hair, wrinkling of the skin, and deterioration in the muscular and skeletal system. However, this process is not the same for everyone. Factors such as lifestyle, habits and adaptation to the environment affect the process. For this reason, some individuals may look older and some may look younger, even though they are the same age. However, everyone ages because it is an unstoppable process. Psychologically, it manifests itself with changes at the cognitive and emotional level. Memory and learning processes are weakened. Losses experienced over the years affect happiness and life satisfaction. Troubles in life and the loss of close and loved people mean a past that must be confronted.

Social aging can be evaluated from two perspectives. First of all, it refers to the interpretation of old age by societies. The value system, cultural codes, elderly identity, elderly status, and functions defined for elderly individuals are created by societies. While some societies give the highest status to the elderly, in others it may be the opposite. Another meaning of social aging is demographic. It expresses the proportion of the elderly in the total population. In this respect, societies with an elderly ratio of 7% and above in the total population are considered as elderly societies. Today, almost all societies, except for a very small part of the world, are in the elderly society category. Life expectancy at birth is constantly increasing. In societies, the increase in the ratio of the elderly population and the prolongation of the old age period cause structural problems, especially economic ones. Working life, service sector and social security expenditures are directly affected. If current conditions remain constant, the world population is expected to increase slightly in the next thirty years, and the elderly population is expected to increase exponentially. New scientific and medical developments are promising in terms of extending human life and delaying old age. Considered together with these developments, old age is one of the most important social problems of the twenty-first century. Therefore, today's societies differ from past societies with their demographic structures.

Today's societies differ from past societies with digital technologies used from production systems to daily life. It is not possible to talk about other historical periods where technology has become digital and affected human life down to its finest points all over the world. Developments in digital technologies are occurring at a pace that challenges human adaptation capacity. The elderly are a disadvantaged group in adapting to this age of speed and digitalization. Today's elderly individuals were not born in a culture dominated by digital technologies. Therefore, they have different habits and life strategies. Elderly people experience a contradiction between the desire to complete their lives with the experiences and habits they have and the necessity of adapting to digital technologies. This study focuses on the tense relationships of elderly individuals with digital technologies. It was tried to understand how elderly individuals make sense of the digital world and how they position themselves in this world. For this purpose, a semistructured interview form consisting of 22 questions was used. The form consists of questions about demographic data, ownership of digital technologies, use of digital technologies in daily life, and the meaning of technology. In-depth interviews were conducted with 20 elderly individuals living in Uşak Nursing Home and voluntarily participating in the research. The data obtained from the interviews

were interpreted through descriptive analysis and all the discourses of the participants were included.

It is understood from the findings that the elderly individuals participating in the research do not prefer to have digital products such as computers, smartphones and tablets. Applications that are frequently used in daily life such as the Internet, social media and banking applications cannot find a place for themselves in the living world of elderly individuals. Reasons such as fear, insecurity, ignorance and social isolation are the main obstacles to the use of the Internet and digital technologies. Additionally, receiving standard service within the scope of institutional care eliminates the need to try new things. The elderly in the research group want to continue their lives without changing their experiences and habits in many areas such as shopping and communication. It is understood that the elderly can look critically at technology. It is accepted that technology makes life easier. However, excessive addiction on technology and technology consumerism are criticized. The negative effects of technology on face-to-face relationships are emphasized.